

انجمن علمی گردشگری ایران

برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستایی مبتنی بر اکوتوریسم پایدار موردپژوهی ناحیه کجور در استان مازندران

امین امینی کاشانی^۱، مهران علی‌الحسابی^۲

DOI:10.22034/jtd.2021.263523.2217

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۰۸

چکیده

وجود ظرفیت‌های تاریخی و فرهنگی و وجود مناطق بکر اکوتوریستی در نواحی روستایی زمینه بسیار مطلوبی را برای توسعه گردشگری در این مناطق فراهم می‌کند. در ایران نیز، با توجه به وجود مناطق وسیع روستایی با جاذبه‌های طبیعی و تاریخی - فرهنگی متعدد، گردشگری می‌تواند راهکاری برای توسعه و احیای این مناطق در نظر گرفته شود. یکی از مناطقی که دارای ظرفیت مناسب در زمینه گردشگری روستایی و اکوتوریسم است، ناحیه کجور در استان مازندران است. پژوهش حاضر در نظر دارد، با بررسی و شناخت زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی و کالبدی و همچنین وضعیت کنونی گردشگری در این ناحیه، برنامه‌ریزی مناسبی را با هدف توسعه گردشگری روستایی مبتنی بر اکوتوریسم پایدار ارائه کند. جامعه آماری در این پژوهش روستاییان، گردشگران و مسئولان و متخصصان اند و روش گردآوری اطلاعات نیز کتابخانه‌ای و میدانی است. در این مطالعه، با استفاده از مدل سوات (SWOT)، فهرستی از نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها شناسایی شدند. در ادامه، برای رفع یا کاهش نقاط ضعف و تهدیدها و تقویت و بهبود نقاط قوت و فرصت‌ها، براساس فرایند برنامه‌ریزی راهبردی، بیانیه چشم‌انداز تنظیم شد و اهدافی تعیین و سپس راهبردها و سیاست‌های مناسبی برای دستیابی به این اهداف تدوین شدند. در نهایت نیز، برنامه‌های اقدام، در دو سطح خرد و کلان، به منظور توسعه گردشگری روستایی ناحیه کجور با تکیه بر اکوتوریسم پایدار پیشنهاد شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند ناحیه کجور ظرفیت ویژه‌ای برای توسعه گردشگری روستایی و اکوتوریسم دارد و با برنامه‌ریزی مناسب می‌تواند در آینده ناحیه‌ای نمونه در گردشگری باشد. بدین منظور، استفاده از مشارکت جامعه محلی، حمایت مسئولان و سازمان‌های مرتبط با گردشگری روستایی ناحیه، بهبود امکانات محیطی و کالبدی و همچنین سرمایه‌گذاری بخش خصوصی ضروری است.

واژه‌های کلیدی:

برنامه‌ریزی توسعه، گردشگری روستایی، اکوتوریسم پایدار، ناحیه کجور

مقدمه

علاقه‌مندند تعطیلات خود را در طبیعت بکر مناطق روستایی سپری کنند در سراسر جهان رو به افزایش است (Dorobantu & Nistoreanu, 2012). از این رو، با توجه به رابطه عمیق سلامت اجتماعی و اقتصادی مناطق روستایی به طور کلی و سعادت جامعه کشاورزان به طور خاص، گردشگری به جزء لاینفک سیاست‌گذاری‌های توسعه روستایی تبدیل شده است (مهدوی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۱). از گونه‌های مهم صنعت گردشگری گردشگری روستایی و اکوتوریسم است که با توجه به طبیعت بکر این نواحی، تأثیر چشمگیری در جذب گردشگران داخلی و خارجی خواهد داشت. گردشگری روستایی در مناطق کشاورزی یا غیرشهری جاذبه‌ها و

کاهش فعالیت‌های کشاورزی باعث تغییرات اساسی در مناطق روستایی شده است. این امر نه تنها مشکلاتی اقتصادی پدید می‌آورد، هویت روستایی را که به شدت وابسته به کشاورزی است تضعیف می‌کند. بنابراین، لازم است فعالیت و عملکردی جدید برای جبران کاهش فعالیت‌های کشاورزی در حومه‌ها به کار گرفته شود. در این خصوص، توسعه گردشگری راهبردی محبوب است. گردشگری سریع‌ترین صنعت در حال رشد در جهان است و بسیاری از مناطق روستایی ظرفیت مناسب برای جذب گردشگران را دارند (Caalders, 2002:11). همچنین، تعداد کسانی که

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)؛ aminikbm@gmail.com
۲. دانشیار دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران.

فعالیت‌هایی گوناگونی را دربرمی‌گیرد و ویژگی‌های اساسی آن عبارت‌اند از فضاهای باز گسترده، سطح پایین توسعه گردشگری و فرصت بازدید گردشگران از محیط زیست کشاورزی یا طبیعی (Irshad, 2010: 5). اکوتوریسم پایدار نیز نوعی گردشگری است که از نظر بوم‌شناختی پایدار است. یعنی به نیازهای فعلی زیست‌بوم‌ها پاسخ می‌دهد و به‌جای صدمه‌زدن به محیط زیست، به حفظ و بسط فرصت‌هایی برای تداوم حیات آن‌ها در آینده کمک می‌کند. انگیزه اصلی در اکوتوریسم پایدار سفر به طبیعت و بازدید از جذابیت‌های طبیعی ناحیه‌ای خاص از جمله ویژگی‌های کالبدی و فرهنگ بومی آن است (اکبری و بمانیان، ۱۳۸۷: ۱۳۴). در واقع، اکوتوریسم سفر به مقاصد طبیعی بکر برای درک و استفاده از محیط‌های طبیعی، کسب دانش درباره حیات وحش و لذت‌بردن از فرهنگ‌های محلی ضمن حفاظت از محیط زیست آن مقاصد است (Lee & Jan, 2019). بسیاری از دولت‌ها، شرکت‌های جهانگردی، گردشگران، گروه‌های حفاظت و سایر ذی‌نفعان این صنعت به ویژگی‌های اکوتوریسم علاقه‌مند شده و توجه کرده‌اند. یکی از دلایل این علاقه، محیط‌های طبیعی بکری است که تعداد فزاینده‌ای از گردشگران را به خود جذب می‌کنند. همچنین، اکوتوریسم، برخلاف ترویج زیرساخت‌های گران‌قیمت گردشگری انبوه، بر زیرساخت‌های محلی و بومی تأکید و به ماهیت شکننده اکوسیستم‌ها و سیستم‌های فرهنگی نیز توجه ویژه می‌کند (Sindiga, 1999: 112). گردشگری روستایی رابطه‌ای هماهنگ با اکوتوریسم دارد و می‌توان گفت اکوتوریسم گزینه مناسبی برای توسعه بیشتر گردشگری روستایی به‌شمار می‌رود (Degang & Xiaoting, 2006: 47). با توجه به این‌که مناطق روستایی عموماً گرفتار فقر شدیدند و با مشکلاتی همچون سطح پایین فعالیت اقتصادی غیرکشاورزی، توسعه زیرساخت‌ها و دسترسی به خدمات اساسی مواجه‌اند، توسعه گردشگری روستایی مبتنی بر اکوتوریسم پایدار می‌تواند به رفع بسیاری از این مشکلات کمک کند (Okech et al., 2012: 41-42). در نتیجه، برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستایی مبتنی بر اکوتوریسم پایدار می‌تواند راهبردی مناسب برای توسعه پایدار روستایی و به تبع آن، توسعه و توازن ناحیه‌ای باشد. در ایران، استفاده از ظرفیت‌های گردشگری و به‌خصوص گردشگری روستایی و بوم‌گردی تا حد زیادی مغفول مانده است. تنوع اقلیمی و وجود مناطق روستایی با جاذبه‌های تاریخی و طبیعی فراوان از یک سو و اقتصاد تک‌بعدی متکی به نفت، از سوی دیگر، توجه به گردشگری و خصوصاً گردشگری روستایی و اکوتوریسم را در ایران بیش‌ازپیش ضروری می‌سازد. ناحیه کجور در استان مازندران نیز، با

وجود مناطق جنگلی و جاذبه‌های گوناگون، دارای ظرفیت فراوانی برای توسعه گردشگری روستایی و اکوتوریسم پایدار است. اهمیت برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستایی مبتنی بر اکوتوریسم پایدار در این ناحیه به‌دلیل مشکلاتی همچون رکود اقتصادی، کاهش جمعیت و مهاجرت روستاییان به شهرهای بزرگ و ظرفیت‌های منحصر به فردی مانند پیشینه تاریخی سکونتگاه‌ها و جاذبه‌های بکر طبیعی و فرهنگی ضروری به‌نظر می‌رسد. مطالعه حاضر تلاش کرده است، با توجه به هدف اصلی «استفاده از اکوتوریسم پایدار برای توسعه روستایی ناحیه کجور» به این پرسش پاسخ دهد که «چه راهکارهایی برای توسعه روستایی با استفاده از اکوتوریسم پایدار در ناحیه کجور می‌توان پیشنهاد کرد؟».

مروری بر ادبیات موضوع

از دهه‌های ۱۹۵۰ به بعد، توجه به موضوع گردشگری روستایی گسترش یافت و در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰، بیشتر به اقتصاد گردشگری روستایی برای کشاورزان و جوامع محلی توجه شد و تاکنون برنامه‌ریزان و صاحب‌نظران کشورهای مختلف به مطالعه و برنامه‌ریزی در این زمینه پرداخته‌اند (افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۵: ۳). گردشگری روستایی رویکردی به توانمندسازی روستا و روستاییان است برای برخورداری از معیشت پایدار و بهبود کیفیت زندگی آن‌ها با نگاهی ویژه به توسعه کشاورزی به‌منزله یکی از فعالیت‌های حیاتی روستا و رویکردی جدید به توسعه روستایی است که می‌تواند، علاوه بر بهبود و رشد اقتصادی، امکان حفاظت محیط زیست روستایی را همراه با حمایت از فرهنگ بومی و تقویت آداب و رسوم اجتماعی محلی فراهم آورد (ازکیا و کامور، ۱۳۹۲: ۱۱۰). واژه اکوتوریسم را نیز در ادبیات انگلیسی نخستین بار رومریل^۱ به‌کار برد. هدف وی از به‌کارگیری اصطلاح اکوتوریسم توجه به سرمایه‌گذاری بخش صنعت در جذب گردشگر در مناطق دارای ظرفیت‌های طبیعی یا به سخن دیگر، «طبیعت‌گردی» بوده است. شماری از پژوهشگران طبیعت‌گردی را روایت دیگری از «گردشگری طبیعی» می‌دانند و برخی نیز، در مطالعات موردی، تعاریف ویژه خود را مطرح می‌کنند (نجف‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۲). اکوتوریسم می‌تواند فرصتی برای معرفی و شناخت مناطق طبیعی ناحیه فراهم آورد و هویتی بی‌ظنیر را ترویج کند، تجربه‌های جدید و مهیج در جهانگردی پدید آورد، مزیت‌های گردشگری را افزایش دهد و مشارکت جوامع محلی را ارتقا بخشد (Fennell & Dowling, 2003: 14). مفهوم اکوتوریسم به انسان این امکان را می‌دهد که در کنار لذت‌بردن از

1. Michael Romeril

جاده‌ها، طبیعی بودن حضور گوریل‌ها و تجاوز شکارچیان به ترتیب نقاط اصلی قوت، نقاط ضعف، فرصت و تهدید برای توسعه اکوتوریسم پایدار در این منطقه‌اند. این پژوهش لزوم اتخاذ و اجرای طرحی برای توسعه و مدیریت اکوتوریسم از طریق مشارکت عمومی و خصوصی، تعمیر و نگهداری جاده‌ها و مسیرهای داخل پارک و اصلاح سازوکار تقسیم منافع را راهبردهایی اجتناب‌ناپذیر برای توسعه اکوتوریسم در منطقه می‌داند که در نهایت موجب دستیابی به هدف توسعه پایدار می‌شوند. کانرا و همکاران (2021)، در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل کتاب‌شناختی و بررسی ادبیات اکوتوریسم: به سوی توسعه پایدار»، به منظور جمع‌آوری ادبیات موجود از مجموع ۸۷۸ مقاله منتشر شده از شش نشریه معتبر جهان بین سال‌های ۱۹۹۰ و ۲۰۱۹، تحلیلی کتاب‌شناختی ارائه می‌دهند. سپس با تحلیل استنادی از مطالعات پیشین در خصوص اکوتوریسم، چهار زمینه اصلی این مفهوم را حفاظت از محیط زیست، منافع ساکنان، ردپای اکولوژیک (اثر کربن) و رفتارهای گردشگران معرفی کرده‌اند. در ادامه، با تحلیل محتوای چهار حوزه عنوان شده، بینش قابل توجهی در خصوص پژوهش‌های پیشین در این حوزه ارائه و مسیر پژوهش‌های آینده را نشان می‌دهند. در بین مطالعات داخلی نیز می‌توان به مقاله رکن‌الدین افتخاری و قادری (۱۳۸۱) با عنوان «نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چهارچوب‌های نظریه‌ای)» اشاره کرد که در آن، دیدگاه‌های موجود در ادبیات گردشگری روستایی در کشورهای که این طرح‌ها را اجرا کرده‌اند مطالعه و مقایسه شده و مفهوم توسعه روستایی و گردشگری روستایی بررسی شده و سپس سه نگرش گردشگری روستایی به مثابه ابزاری برای توسعه روستایی، گردشگری روستایی به مثابه سیاستی برای بازساخت سکونتگاه‌های روستایی و گردشگری روستایی به مثابه ابزاری برای توسعه پایدار و حفاظت از منابع طبیعی روستایی بررسی و مقایسه شده است. رضوانی و مرادی (۱۳۹۱)، در مقاله‌ای با عنوان «امکان‌سنجی توسعه گردشگری با رویکرد سیستمی در روستاهای حاشیه کویر میقان اراک»، با هدف امکان‌سنجی توسعه گردشگری ب اساس سیستم تشکیل‌دهنده آن، روستاهای منطقه را دارای جاذبه‌های بالقوه داخلی و فرصت‌های بیرونی مناسب برای توسعه گردشگری دانسته‌اند و در نتیجه بیان کرده‌اند که با برنامه‌ریزی و مدیریت یکپارچه فعالیت‌های گردشگری از جمله تبلیغات و بازاریابی و توسعه و تجهیز زیرساخت‌ها و خدمات گردشگری می‌توان تقاضا برای توسعه گردشگری در سطح روستاهای حاشیه کویر میقان را افزایش داد و از نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی برای توسعه گردشگری استفاده کرد. پیشوا و صنایعیان (۱۳۹۴)، در مقاله‌ای با عنوان «بررسی

زیبایی‌های طبیعت به بازسازی و احیای آنچه در گذشته نابود شده پیردازد (Dorobantu & Nistoreanu, 2012). در واقع، اکوتوریسم روستایی به نوعی گرایش مهم توسعه‌ای تبدیل و همانند موتور محرکه قدرتمندی موجب تجدید حیات روستایی شده است (Xiang & Yin, 2020). در مجموع، می‌توان گفت اکوتوریسم روستایی از شیوه‌هایی است که می‌تواند آثار مثبت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و حتی زیست‌محیطی مهمی در پی داشته باشد، به ویژه در مناطقی که دارای ظرفیت‌های گردشگری بالایی اند (و ثوقی و همکاران، ۱۳۹۶: ۵۲). دگانگ و ژیانوتنگ (۲۰۰۶)، در مقاله‌ای با عنوان «انطباق و به‌روزرسانی: مطالعه موردی توسعه اکوتوریسم روستایی»، به مفاهیم و معیارهای گردشگری روستایی و اکوتوریسم پرداخته و روستای نانکی در شهر چنگدو را به‌منزله اولین سایت گردشگری روستایی در چین بررسی کرده‌اند. در این مقاله، به عمق مشکلات و معیارهای توسعه اکوتوریسم روستایی توجه ویژه‌ای شده و سعی شده است اصول توسعه اکوتوریسم روستایی، به‌منظور درک قوانین توسعه اکوتوریسم روستایی از لحاظ نظری و عملی بررسی شوند. دوروبانتو و نستوریانو (2012)، در مقاله‌ای با عنوان «گردشگری روستایی و اکوتوریسم: اولویت‌های اصلی در جهت‌گیری‌های توسعه پایدار جوامع محلی روستایی در رومانی»، با هدف بررسی رابطه گردشگری روستایی و اکوتوریسم، نیاز به توسعه پایدار و لزوم حفظ سنت‌های محلی و امکان‌پذیری چنین تعادلی بین این دو را تحلیل می‌کنند. این فرایند مجموعه‌ای از ویژگی‌های طبیعی و به دنبال آن، فعالیت‌های گردشگری، پیچیدگی آن و تعامل با محیط و سایر بخش‌های اقتصادی، میزان و تنوع روابط اجتماعی حاصل از آن‌ها را مشخص می‌کند. وانگ و یاتسوموتو (2019)، در مقاله‌ای با عنوان «درگیری‌ها در توسعه گردشگری در مناطق روستایی چین»، به بررسی پدیده‌ی منازعه در توسعه گردشگری روستایی چین می‌پردازند. این مطالعه هشت مسئله اصلی موردمنازعه را سلب مالکیت زمین، توزیع درآمد بلیط، قوانین خرید و فروش، حقوق و قوانین مدیریت گردشگری، تخریب خانه، ساخت خانه، محدودیت ورود و انتخاب روستا می‌داند. روند تکامل منازعه نشان می‌دهد این مسائل پویا و متصل‌اند نه ایستا و جدا از هم. فورجه و همکاران (۲۰۲۰)، در مقاله‌ای با عنوان «عوامل تعیین‌کننده توسعه اکوتوریسم در مناطق حفاظت‌شده و اطراف آن: پارک ملی Campo Ma'an در کامرون»، به ارزیابی عوامل توسعه اکوتوریسم پایدار در داخل و اطراف پارک ملی کامرون پرداخته است. داده‌ها از طریق نظرسنجی و مصاحبه با ۱۲۴ نفر از ساکنان و کارشناسان جمع‌آوری شده است. یافته‌ها نشان داد که تنوع زیستی غنی، توسعه ضعیف

تأثیرات اکوتوریسم بر توسعه پایدار روستایی»، با هدف بررسی اکوتوریسم و پیامدهای آن بر جامعه محلی و با توجه به قابلیت‌های گردشگری در ایران به‌ویژه مناطق بکر روستایی و شناخت ظرفیت‌های آن مناطق، دریافتند که می‌توان از بیکاری و مهاجرت روستاییان به مناطق شهری جلوگیری کرد. در این مقاله، تأثیرات توسعه اکوتوریسم در ایجاد قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها در روستاهای هدف گردشگری در نقاط مختلف ایران با استفاده از روش تحقیق توصیفی و از طریق مطالعات اسنادی بررسی شد. نتایج مطالعات حاکی از اهمیت اکوتوریسم و تأثیر آن در توسعه اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی روستاهای هدف گردشگری بوده و توجه بیشتر به آن زمینه‌ساز توسعه روستایی است. سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۵)، در کتابی با عنوان توسعه پایدار کارآفرینی گردشگری با تأکید بر مناطق روستایی، با تبیین پایه‌های علمی توسعه کارآفرینی گردشگری، بسترهای فکری خلاقانه‌ای را برای کارآفرینان و صاحبان کسب‌وکارهای گردشگری فراهم می‌کنند. در این کتاب، مفاهیم گردشگری، توسعه پایدار گردشگری و اکوتوریسم و همچنین توسعه گردشگری با تأکید بر مناطق روستایی تبیین شده است. علی‌رغم تلاش‌ها و مطالعات علمی انجام‌شده، می‌توان گفت توسعه گردشگری روستایی و اکوتوریسم در ایران دارای انسجام و برنامه‌ریزی منظم و مدیریت‌شده نیست و مدیریت پایدار ندارد. در بحث اکوتوریسم، ایران با داشتن یک میلیون و ۲۰۰ هزار تپه و ۵۰ هزار اثر تاریخی و منابع متنوع جزء ۱۰ کشور اول دارای جاذبه‌های گردشگری و ۵ کشور دارای تنوع و جذابیت اکوتوریسم دنیاست. با وجودی که مناطق طبیعی کشور با گردشگری روستایی ناحیه کجور) تهیه شده است.

می‌توانند جاذبه‌هایی ارزشمند برای جذب گردشگران داخلی و خارجی به‌شمار آیند، برنامه‌ریزی برای استفاده از این شرایط هنوز در ابتدای راه است و اقدام اساسی و مهمی برای بهره‌برداری از جاذبه‌های طبیعی انجام نشده است (پیشوا و صنایعیان، ۱۳۹۴). لذا، به‌منظور توسعه و بهره‌برداری حداکثری از این صنعت و اهمیت آن در توسعه روستایی به برنامه‌ریزی مدون و بهینه نیاز است. در تحقیق حاضر، سعی شده است نمونه‌ای از برنامه‌ریزی برای توسعه گردشگری روستایی ناحیه کجور با تکیه بر اکوتوریسم پایدار و با توجه به ملاحظات مبتنی بر پایداری ارائه شود. با توجه به زمینه موضوعی تحقیق یعنی گردشگری، شیوع ویروس کرونا در زمان گردآوری اطلاعات و برداشت‌های میدانی باعث شد محدودیت‌هایی در روند تهیه داده‌ها رخ دهد. تعطیلی تمام مراکز اقامتی و بوم‌گردی و اماکن توریستی و نبود گردشگر در ناحیه نمونه‌هایی از این محدودیت‌ها و مشکلات بوده است. همچنین، دوری مسیر و پراکندگی روستاهای ناحیه نیز از دیگر محدودیت‌های پژوهش حاضر بوده است. در ادامه، پس از بررسی ادبیات نظری، به چهارچوب شاخص‌های مبنایی تحقیق پرداخته می‌شود. انتخاب شاخص‌های موردنظر در این تحقیق تلفیقی (بر مبنای یافته‌های پژوهشی سایر پژوهشگران) انجام شده است. در جدول ۱، مستندسازی شاخص‌های هدف پژوهش از طریق مروری بر متون معتبر جهانی و براساس پیشنهادها و پژوهشگران و سازمان‌های گوناگون انجام شده است. اعتبارسنجی شاخص‌های تحقیق به‌وسیله نظرخواهی از خبرگان و متخصصان (شامل ۱۰ نفر از استادان دانشگاه و مدیران و متخصصان دستگاه‌های مرتبط

جدول ۱: مستندسازی شاخص‌های تحقیق

مؤلف	شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری روستایی	اشتغال	تقویت اقتصاد محلی	فشار اجتماعی	حجم استفاده
Schianetz et al., 2007	*	*	*	*	*
McCool & Watson, 1994	*	*	*	*	*
Muller et al., 2004	*	*	*	*	*
Murphy & Price, 1994	*	*	*	*	*
Howie, 1996	*	*	*	*	*
Wall & Mathieson, 2006	*	*	*	*	*
Swarbrooke, 1999	*	*	*	*	*
Manning, 1996	*	*	*	*	*
Munt, 1998	*	*	*	*	*
Buckley, 2012	*	*	*	*	*
Lozano-Oyola et al., 2012	*	*	*	*	*
Shaw & Williams, 1994	*	*	*	*	*
Gebhardt et al., 2007	*	*	*	*	*
Ristesky et al., 2012	*	*	*	*	*
Miller, 2001	*	*	*	*	*

شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری روستایی	جدابیت گردشگری	فرایند برنامه‌ریزی	حفاظت از میراث	مناطق حفاظت‌شده محل	امکانات و زیرساخت‌ها	مشارکت و مدیریت محلی	تأمین حقوق و امنیت	سطح رفاه اجتماعی	اطلاع‌رسانی و تبلیغات	تنوع اقتصادی	درآمد و عایدی	آموزش و تربیت	مصرف انرژی	مدیریت مواد زائد	آگاهی زیست‌محیطی	منابع سرزمین	رضایت ذی‌نفعان	الگوهای اجتماعی و فرهنگی
McCool & Watson, 1994	*	*	*	*			*	*	*	*		*			*	*	*	*
Schimez et al., 2007						*						*					*	*
Muller et al., 2004						*									*			
Murphy & Price, 1994	*	*	*	*		*	*	*	*	*		*			*	*	*	*
Howie, 1996	*	*	*	*		*	*	*	*	*		*			*	*	*	*
Wall & Mathieson, 2006			*								*				*			*
Swarbrooke, 1999	*	*	*	*		*	*	*	*	*		*			*	*	*	*
Manning, 1996	*	*	*	*		*	*	*	*	*		*			*	*	*	*
Munt, 1998	*	*	*	*		*	*	*	*	*		*			*	*	*	*
Buckley, 2012																		
Lozano-Oyola et al., 2012		*	*	*		*	*	*	*	*		*		*	*	*	*	*
Shaw & Williams, 1994						*	*	*	*	*		*			*	*	*	*
Gebhard et al., 2007	*	*	*	*		*	*	*	*	*		*			*	*	*	*
Ristesky et al., 2012			*			*	*	*	*	*		*			*	*	*	*
Miller, 2001					*	*	*	*	*	*		*			*	*	*	*

به منظور دستیابی به اهداف تحقیق و براساس فراوانی تکرار شاخص‌ها در تجربه‌های جهانی، اجماع شاخص‌ها، قابلیت اندازه‌گیری، دسترسی به داده‌ها، اعتبار اطلاعات، در نظر گرفتن سازگاری و انطباق شاخص‌ها با ویژگی‌ها و شرایط ناحیه مورد مطالعه، امکان تلفیق برخی شاخص‌ها با یکدیگر و در نهایت نظرخواهی از خبرگان و متخصصان، در جدول ۲، شاخص‌های نهایی همراه با نتیجه‌های متناسب با هر شاخص استخراج و تدقیق شده است.

جدول ۲: شاخص‌ها و سنجه‌های نهایی پژوهش

ردیف	شاخص	سنجه
۱	جذابیت گردشگری	۱-۱. تعداد جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی، باستانی و تاریخی برای پذیرش گردشگران. ۲-۱. میزان جذابیت زمینه‌های موجود گردشگری.
۲	فرایند برنامه‌ریزی توسعه گردشگری	۱-۲. تعداد روستاهایی که در برنامه‌های توسعه گردشگری ناحیه به آن‌ها توجه شده است. ۲-۲. میزان تأثیرگذاری سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در توسعه گردشگری ناحیه.
۳	اشتغال و درآمد	۱-۳. تعداد فرصت‌های شغلی ایجادشده از طریق گردشگری. ۲-۳. درصد افراد محلی شاغل در صنعت گردشگری. ۳-۳. میزان تأثیر فصلی بودن گردشگری در درآمد خانوارها. ۴-۳. میزان درآمد خانوارها از فروش زمین به گردشگران.
۴	رضایت ذی‌نفعان	۱-۴. میزان رضایت جامعه محلی از حضور گردشگران در ناحیه. ۲-۴. میزان رضایت گردشگران از برخورد جامعه میزبان. ۳-۴. میزان رضایت‌مندی مدیران محلی از توسعه گردشگری.
۵	مشارکت محلی	۱-۵. میزان مشارکت ساکنان محلی در برنامه‌ریزی‌های بخش گردشگری.
۶	امکانات و زیرساخت‌های مرتبط با گردشگری	۱-۶. وضعیت زیرساخت‌های محیطی و کالبدی. ۲-۶. وضعیت تأسیسات و تجهیزات تفریحی و ورزشی. ۳-۶. امکان دسترسی مناسب به روستاها و جاذبه‌های گردشگری. ۴-۶. وضعیت زیرساخت‌های ارتباطی و جاده‌ای. ۵-۶. وجود فضاهای اقامتی و بوم‌گردی. ۶-۶. وجود مراکز فروش و بازارهای محلی. ۷-۶. وجود خدمات حمل‌ونقل عمومی. ۸-۶. میزان کیفیت اسکان، غذا، حمل‌ونقل و سایر خدمات مرتبط با گردشگری.
۷	اطلاع‌رسانی و تبلیغات	۱-۷. تعداد نشریات محلی منتشرشده در خصوص گردشگری روستایی ناحیه. ۲-۷. تعداد جشنواره‌ها و سمینارهای برگزارشده در خصوص گردشگری روستایی در ناحیه. ۳-۷. تعداد شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای. ۴-۷. میزان تبلیغات و اطلاع‌رسانی در رسانه‌های جمعی منطقه‌ای یا ملی.
۸	تقویت آگاهی زیست‌محیطی	۱-۸. میزان توجه ساکنان محلی و گردشگران به حفاظت از محیط زیست روستا. ۲-۸. درصد مدیران گردشگری دارای آموزش زیست‌محیطی. ۳-۸. درصد افراد محلی درگیر در گردشگری با آموزش و تعلیم زیست‌محیطی. ۴-۸. تعداد جلسات و برنامه‌ها با هدف افزایش آگاهی زیست‌محیطی مردم محلی و گردشگران.
۹	حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی	۱-۹. میزان توجه مدیران محلی و گردشگران به حفاظت از جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی. ۲-۹. تعداد افراد محلی که در فعالیت‌های حفاظتی فعال‌اند. ۳-۹. تعداد اقدامات انجام‌شده به منظور حفاظت از میراث طبیعی و تاریخی - فرهنگی.
۱۰	میزان گردشگری	۱-۱۰. تعداد گردشگران بازدیدکننده از سایت (سالانه/ماه‌های اوج). ۲-۱۰. وجود سامانه مناسب ثبت گردشگران.
۱۱	تأمین حقوق و امنیت	۱-۱۱. میزان همکاری نظامی و امنیتی برای تأمین حقوق و امنیت ساکنان محلی و گردشگران. ۲-۱۱. میزان وقوع جرایم علیه مردم محلی و گردشگران در ناحیه.
۱۲	تقویت الگوهای اجتماعی و فرهنگی	۱-۱۲. میزان توجه به حفظ و احیای آداب و رسوم سنتی جامعه محلی. ۲-۱۲. میزان توجه به برگزاری مراسم سنتی و مشارکت در آن‌ها. ۳-۱۲. وجود صنایع دستی، مراسم سنتی، موسیقی و اغذیه مربوط به فرهنگ محلی. ۴-۱۲. میزان تغییرات عمومی در سبک زندگی محلی تحت تأثیر ورود گردشگران.
۱۳	منابع سرزمین	۱-۱۳. میزان تخریب منابع طبیعی در نتیجه توسعه ساخت‌وسازهای مربوط به گردشگری. ۲-۱۳. میزان تأثیر گردشگری در آلودگی‌های زیست‌محیطی ناشی از پخش زباله و نشن فاضلاب. ۳-۱۳. میزان تأثیر گردشگری در آسیب‌رسانی به گونه‌های گیاهی و جانوری. ۴-۱۳. میزان تأثیر گردشگری در آسیب‌رسانی به مناظر زیبای روستایی.

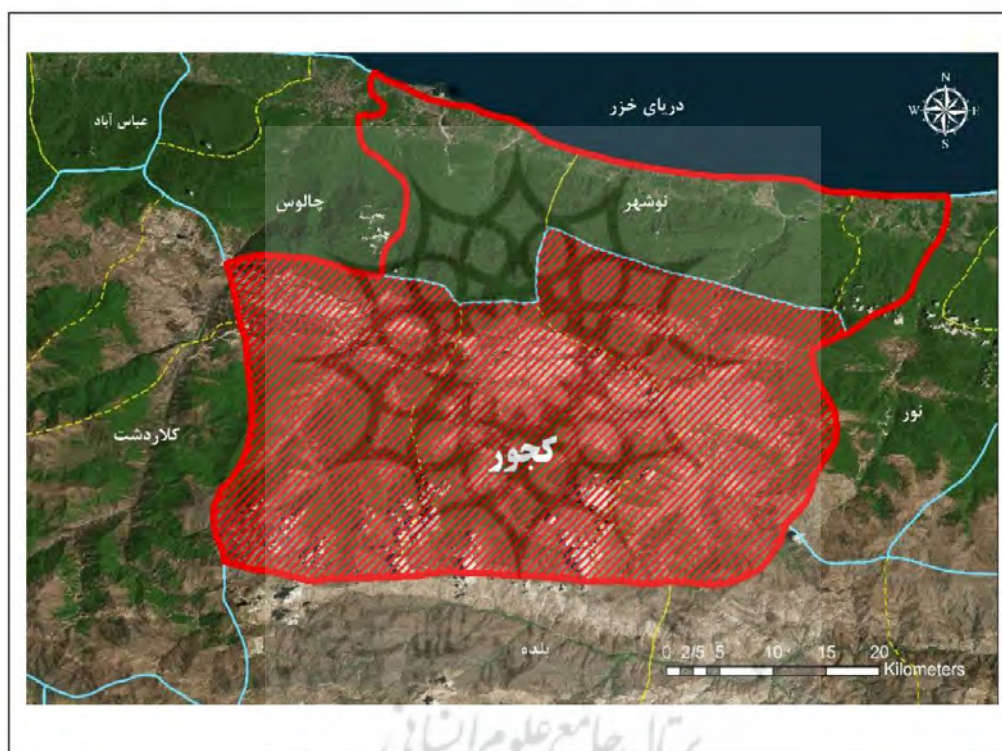
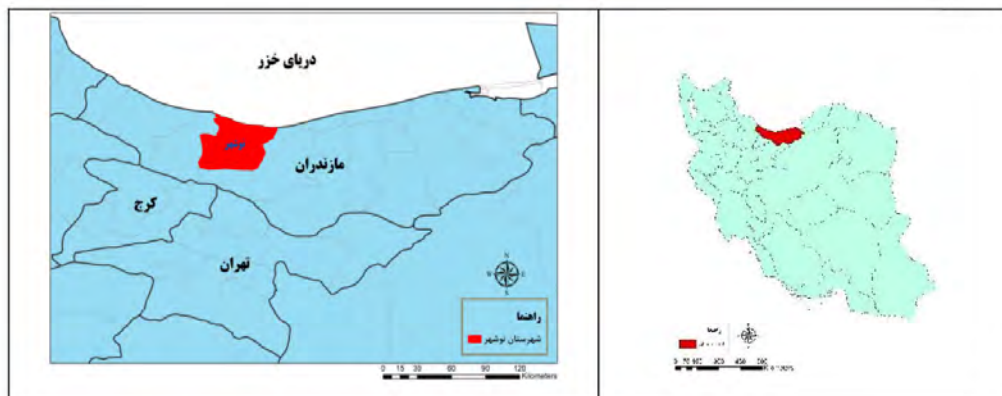
روش تحقیق

روش‌شناسی این تحقیق، از نظر هدف، کاربردی است که با روش توصیفی - تحلیلی انجام شده و براساس ماهیت داده‌ها، تحقیقی ترکیبی از نوع کمی و کیفی است که در آن، هدف اصلی استفاده از اکوتوریسم پایدار با هدف توسعه روستایی ناحیه کجور است. به منظور گردآوری اطلاعات از روش‌های اسنادی و کتابخانه‌ای و روش‌های میدانی پرسش‌نامه و مصاحبه با مردم، گردشگران و مسئولان دستگاه‌ها و نهادهای مرتبط با گردشگری روستایی بهره گرفته شده است. در روش کتابخانه‌ای، در گام نخست، برای تبیین ادبیات موضوع و تدوین مبانی نظری و سوابق پژوهش از مطالعات نظری بهره گرفته شد که با رجوع به کتابخانه‌ها و مجلات، کتاب‌های داخلی و خارجی، پایان‌نامه‌ها، مقالات و آمارنامه‌ها، مرحله اول پژوهش انجام شد. در ادامه، پس از اعتبارسنجی شاخص‌های استخراج‌شده از ادبیات نظری تحقیق، از طریق نظرخواهی از ۱۰ نفر از استادان دانشگاه و مدیران و متخصصان دستگاه‌های مرتبط با گردشگری روستایی ناحیه کجور، جاذبه‌های گردشگری، محدودیت‌ها و امکانات زیربنایی موجود شناسایی شدند. در روش میدانی، با استفاده از ابزار پرسش‌نامه و مصاحبه، دیدگاه‌های مردم محلی، گردشگران و مسئولان و متخصصان جداگانه و در غالب سه نوع پرسش‌نامه جمع‌آوری شدند. برای به‌دست آوردن پایایی پرسش‌نامه‌ها، از آلفای کرونباخ استفاده شد و آلفای به‌دست‌آمده برای پرسش‌نامه مردم محلی، ۷۷ درصد، برای پرسش‌نامه گردشگران، ۹۴ درصد و برای پرسش‌نامه مسئولان و متخصصان، ۹۳ درصد بوده است که میزان آلفای به‌دست‌آمده برای هر یک از پرسش‌نامه‌ها در حد بالا و قابل قبول است. همچنین، با مراجعه به استادان و مشاوران علمی در این زمینه، اعتبار پرسش‌نامه‌ها نیز تأمین شد. برای پاسخ‌گویی به گویه‌های تدوین‌شده از طیف لیکرت استفاده شد. سنجش هریک از عوامل در دامنه‌ای بین ۱-۵ درجه‌بندی شده که به ترتیب به معنای داشتن اهمیت خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد آن عامل در برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستایی مبتنی بر اکوتوریسم پایدار در ناحیه مورد مطالعه است. از نرم‌افزار اسپ‌اس‌اس (SPSS) برای ورود و تجزیه و تحلیل داده‌ها و نرم‌افزار ARC GIS برای تهیه و تحلیل نقشه‌ها که ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات‌اند استفاده شده است. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات و ارائه راهبرد توسعه گردشگری روستایی مبتنی بر اکوتوریسم در

ناحیه کجور از روش تحلیلی سوات (SWOT) بهره گرفته شد و به منظور ساخت مدل تحلیلی، فهرستی از نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها شناسایی شد. در ادامه، میانگین رتبه‌ای عوامل جدول تحلیل سوات، با توجه به نظر جامعه محلی، گردشگران و مسئولان و متخصصان براساس مجموع وزن‌های به‌دست‌آمده محاسبه شد و عوامل رتبه‌بندی شدند. سپس، برای رفع یا کاهش نقاط ضعف و تهدیدها و تقویت و بهبود نقاط قوت و فرصت‌ها به وسیله فرایند برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری روستایی مبتنی بر اکوتوریسم پایدار در ناحیه کجور از تدوین بیانیه چشم‌انداز به تدوین اهداف، راهبردها و سیاست‌ها رسیده و در نهایت برنامه‌های اقدام در دو سطح خرد و کلان برای ناحیه مورد مطالعه پیشنهاد شدند.

معرفی محدوده مطالعاتی (ناحیه کجور)

ناحیه کجور یکی از بخش‌های شهرستان نوشهر واقع در استان مازندران است. این ناحیه بین دو کوه دماوند و علم‌کوه قرار دارد. ناحیه کجور، در ادوار مختلف تاریخی، خاستگاه حکومت پادشاهان متعددی بوده است که در آخرین گمانه‌زنی‌ها قدمت این ناحیه را بیش از هفت‌هزار سال برآورد کرده‌اند. این ناحیه بخشی از منطقه حفاظت‌شده البرز مرکزی است. مساحت تقریبی بخش کجور ۱۱۹۵ کیلومتر مربع است. این بخش ییلاقی و کوهستانی دارای ۶۹ نقطه روستایی و ۲ نقطه شهری است. براساس سرشماری مرکز آمار ایران جمعیت بخش کجور، در سال ۱۳۹۵، ۲۰۸۹۷ نفر بوده که ۷۳۲۷ خانوار را شامل می‌شود. از این میزان جمعیت، ۱۴۶۲۷ نفر که ۵۲۱۱ خانوار را شامل می‌شود در نواحی روستایی زندگی می‌کنند. بنا بر آمار ارائه‌شده می‌توان گفت که حدود ۷۰ درصد جمعیت این ناحیه در روستاها ساکن‌اند. ناحیه کجور، با ارتفاع بین ۲۵۰ تا ۱۸۰۰ متر، ناحیه‌ای کوهستانی به‌شمار می‌رود که تلفیق کوهستان با جنگل‌های انبوه هیرکانی، وضعیت طبیعی و نحوه استقرار سکونتگاه‌ها را در این منطقه متنوع و جذاب کرده است. زمستان‌های این ناحیه بسیار سرد و با بارش برف همراه است و دارای تابستان‌هایی معتدل است. میزان بارندگی در این ناحیه بسیار زیاد است و همین امر موجب تنوع پوشش گیاهی شده است. از مهم‌ترین فعالیت‌های اقتصادی در ناحیه کجور می‌توان به کشاورزی، دام‌داری، پرورش زنبور عسل، پرورش ماهی و گل و گیاهان دارویی اشاره کرد.

نقشه ۱: موقعیت بخش کجور در شهرستان نوشهر

معرفی جاذبه‌های گردشگری ناحیه کجور

جاذبه‌های گردشگری ناحیه کجور، به دلیل قدمت تاریخی طولانی و تداخل دریا و کوهستان بسیار متنوع‌اند. همچنین، بخش مهمی از جنگل‌های هیرکانی که از قدیمی‌ترین نوع جنگل‌های جهان به‌شمار می‌روند و در فهرست میراث جهانی یونسکو به‌ثبت رسیده‌اند، با مساحتی معادل ۱۴ هزار و ۸۹۱ هکتار، در سایت کجور واقع و از جاذبه‌های طبیعی مهم این ناحیه به‌شمار می‌رود. در نقشه ۳، موقعیت جاذبه‌های طبیعی و تاریخی - فرهنگی بخش کجور نشان داده شده است.

تصویر ۲: دریاچه خضر نبی

تصویر ۱: درخت چنار کهن

تصویر ۴: مقبره درویش رستم و شهر اکیم ساسانی

تصویر ۳: امامزاده طاهر و مطهر

نقشه ۲: موقعیت جاذبه‌های طبیعی و تاریخی - فرهنگی بخش کجور

با توجه به وجود جاذبه‌های فراوان تاریخی - فرهنگی و طبیعی، ظرفیت‌ها و قابلیت‌های ناحیه کجور در زمینه توسعه گردشگری روستایی و اکوتوریسم بیش از پیش رخ می‌نماید.

جامعه آماری

جامعه آماری مورد نظر شامل گروه‌هایی است که به سه دسته تقسیم می‌شوند: (۱) ساکنان روستایی، (۲) گردشگران داخل و خارج استان و (۳) مسئولان و متخصصان دستگاه‌ها و نهادهای مرتبط با گردشگری روستایی. اولین گروه از جامعه آماری، همان‌طور که گفته شد، روستائیان ساکن در ناحیه‌اند که با توجه به ۶۶ روستای دارای سکنه در این ناحیه که امکان مراجعه به تک‌تک آن‌ها را دشوار می‌کند، ضروری است چند روستا برای نمونه انتخاب شوند. برای انتخاب نمونه‌ها، ابتدا روستاهای با جمعیت زیر ۲۵ خانوار، بین ۲۵ تا ۵۰ خانوار، بین ۵۰ تا ۱۰۰ خانوار و بالاتر از ۱۰۰ خانوار در چهار جدول مجزا تقسیم‌بندی شدند. سپس از هر بازه‌ی جمعیتی، متناسب با تعداد روستاهای موجود در آن بازه، نمونه‌ها با توجه به عوامل زیر انتخاب می‌شوند:

۱. سعی شد، در انتخاب نمونه‌ها، هم به روستاهایی توجه شود که در برنامه‌های توسعه گردشگری روستایی منطقه به‌منزله روستاهای مسیر و مقصد گردشگری مطرح‌اند و هم به روستاهایی که، با وجود جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی، فعالیت گردشگری خاصی در آن‌ها دنبال نمی‌شود.
۲. بهره‌گیری از شاخص‌های تحقیق در انتخاب نمونه‌ها به‌طوری که روستاهای منتخب هرکدام نمایه تعدادی از این شاخص‌ها باشند.
۳. سعی شد، در انتخاب نمونه‌ها، وضعیت طبیعی استقرار روستاها نیز مدنظر قرار گیرد و نمونه‌ها از همه‌ی وضعیت‌های طبیعی موجود اعم از کوهستانی - دره‌ای، جنگلی - کوهستانی و دشتی انتخاب شوند.
۴. سعی شد توزیع جغرافیایی نمونه‌ها به‌گونه‌ای باشد که کل محدوده مورد مطالعه را پوشش دهد.

۵. در انتخاب نهایی نمونه‌ها، از مسئولان نهادهای مرتبط با گردشگری روستایی ناحیه کجور نیز نظرخواهی شد.

در نهایت، ۱۱ روستای حسن‌آباد، حیرت، عالیدره، آستانکرو، کینج، نیمور، نیچکوه، کندلوس، صالحان، شاه‌ناجر و خاچک برای نمونه انتخاب شدند. از مجموع ۳۷۲۰ نفر جمعیت ساکن در نقاط روستایی منتخب، حجم نمونه، به روش کوکران، ۳۴۸ نفر تعیین شد که توزیع آن به نسبت شمار جمعیت ساکن در هرکدام از نقاط روستایی منتخب انجام شده است. دومین گروه شامل گردشگران داخل و خارج از استان است که، به‌دلیل شرایط خاص پیش‌آمده ناشی از شیوع ویروس کرونا، پرسش از این گروه به شیوه مجازی انجام شده است. سومین دسته را نیز مسئولان و کارشناسان دستگاه‌ها و نهادهای مرتبط با گردشگری روستایی تشکیل می‌دهند که، با توجه به میزان و نوع مشارکت این نهادها در زمینه گردشگری روستایی بخش کجور و همچنین اطلاعات مورد نیاز به‌منظور نیل به اهداف تحقیق، بین آن‌ها پرسش‌نامه توزیع و با آن‌ها مصاحبه شده است. روش نمونه‌گیری کاملاً هدفمند (روش گلوله برفی) بود که، پس از توزیع پرسش‌نامه و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، اطلاعات جمع‌آوری شدند. حجم نمونه نیز، با توجه به انشعاب نظری سوالات مورد بررسی، در گردشگران ۵۵ نفر و در مسئولان و متخصصان ۲۱ نفر بوده است.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش حاضر شامل اطلاعات توصیفی استخراج‌شده از پرسش‌نامه و سنجش شاخص‌های تحقیق با کمک داده‌های جمع‌آوری شده از طریق مشاهده، مصاحبه و پرسش‌نامه است. در ابتدا، اطلاعات توصیفی هریک از گروه‌های جامعه آماری شامل ویژگی‌های جنسی، سنی و میزان تحصیلات در جدول ۳ آورده شده است.

جدول ۳: مشخصات توصیفی جامعه نمونه

میزان تحصیلات	ویژگی‌های جنسی			ویژگی‌های سنی			تعداد کل	جامعه نمونه
	مرد	زن	زیر ۳۰ سال	۳۰ تا ۴۰ سال	۴۰ تا ۵۰ سال	بالای ۵۰ سال		
فوق لیسانس و بالاتر	۶۸ درصد	۳۲ درصد	۱۶ درصد	۴۸ درصد	۲۱ درصد	۱۵ درصد	۳۴۸ نفر	روستائیان
لیسانس	۵۵ درصد	۴۵ درصد	۱۶ درصد	۴۷ درصد	۳۲ درصد	۵ درصد	۵۵ نفر	گردشگران
فوق دیپلم	۷۱ درصد	۲۹ درصد	۱۰ درصد	۵۷ درصد	۳۳ درصد	—	۲۱ نفر	مسئولان و متخصصان

خصوص توسعه گردشگری شناسایی شده است. همچنین، میانگین رتبه‌های عوامل جدول تحلیل سوات، با توجه به نظر روستاییان، گردشگران و مسئولان و متخصصان براساس مجموع وزن‌های به‌دست‌آمده، محاسبه و عوامل رتبه‌بندی شدند.

در ادامه، به‌منظور برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستایی مبتنی بر اکوتوریسم پایدار در ناحیه کجور و با توجه به نظر جامعه محلی، گردشگران و مسئولان و متخصصان و از طریق ابزارهای مشاهده، مصاحبه و پرسش‌نامه، نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در ناحیه کجور در

جدول ۴: فهرست نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها

نقاط قوت	نقاط ضعف
<ul style="list-style-type: none"> - توجه ویژه جامعه محلی به حفاظت از محیط زیست - اهمیت حفاظت از جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی ناحیه برای گردشگران - توجه گردشگران به حفظ محیط زیست ناحیه - وجود آداب، رسوم و فرهنگ بومی و محلی به‌منزله جاذبه‌های گردشگری برای گردشگران - اعتقاد جامعه محلی به حفظ و احیای آداب و رسوم سنتی - وجود معماری بومی خاص در روستاهای ناحیه - وجود کارگاه‌های تولید صنایع دستی در ناحیه - وجود جذابیت‌های گردشگری متنوع - وجود چشم‌اندازهای زیبا و منحصر به فرد - داشتن محیط آرام و بی‌سروصدا در مناطق اکوتوریستی - قدمت تاریخی ناحیه و وجود بناهای تاریخی - وجود جاذبه‌های مذهبی در ناحیه مانند آرامگاه امامزاده‌ها و برگزاری مراسم‌های عزاداری - مخالفت جامعه محلی با فروش زمین به افراد غیربومی - امکان دسترسی آسان به روستاها و جاذبه‌های گردشگری - وجود مناطق حفاظت‌شده با حیات وحش متنوع - رضایت جامعه محلی از حضور گردشگران در ناحیه - رضایت گردشگران از برخورد جامعه میزبان - میزان اندک وقوع جرایم علیه مردم محلی و گردشگران - امکان تخمین تقریبی تعداد توریست‌های بازدیدکننده از ناحیه کجور (سالانه/ ماه‌های اوج) 	<ul style="list-style-type: none"> - فصلی بودن گردشگری در ناحیه - کیفیت نامناسب اسکان، غذا، حمل‌ونقل و سایر خدمات ارائه‌شده به گردشگران - نبود تبلیغات و اطلاع‌رسانی کافی درباره‌ی معرفی جاذبه‌های گردشگری ناحیه - مشارکت ضعیف ساکنان محلی در برنامه‌ریزی‌های گردشگری روستایی - تأثیر اندک گردشگری در اشتغال‌زایی و درآمد جامعه محلی - ضعف همکاری‌های نظامی و امنیتی به‌منظور تأمین حقوق و امنیت ساکنان محلی و گردشگران - سودآوری اندک گردشگری روستایی برای ناحیه - وضعیت نامناسب زیرساخت‌های محیطی و کالبدی - وضعیت نامناسب زیرساخت‌های جاده‌ای و ارتباطی - کمبود تأسیسات و تجهیزات تفریحی و ورزشی - مهاجرت روستاییان در فصل سرد به‌دلیل کمبود امکانات رفاهی همچون نداشتن گاز - استفاده از مصالح غیربومی در توسعه‌های جدید - خدمات حمل‌ونقل عمومی ضعیف - کمبود فضاهای اقامتی و بوم‌گردی - توجه کم مدیران محلی به حفاظت از جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی ناحیه - کمبود نیروهای یگان حفاظت از جاذبه‌های طبیعی و تاریخی - فرهنگی - نبود بازارچه‌های محلی در روستاها - نبود برنامه‌ای برای افزایش آگاهی زیست‌محیطی مردم محلی و گردشگران - نارضایی مسئولان از روند توسعه گردشگری ناحیه - نبود مدیران گردشگری با دانش زیست‌محیطی - استفاده کم از افراد محلی در فعالیت‌های حفاظتی
فرصت‌ها	تهدیدها
<ul style="list-style-type: none"> - قرارگیری میان مسیر گردشگری پرتردد تهران - چالوس - تصمیم‌گیری دولت به‌منظور توسعه گردشگری روستایی و تعیین روستاهای هدف گردشگری - امکان افزایش اشتغال و درآمد جامعه محلی با ورود گردشگران به ناحیه - امکان افزایش انگیزه بخش خصوصی و جامعه محلی به سرمایه‌گذاری در گردشگری ناحیه - فرصت وجود بناها و نواحی ارزشمند ثبت‌شده و حفاظت‌شده - فرصت توجه ویژه جامعه محلی و مسئولان به برگزاری مراسم سنتی و مشارکت در آن‌ها - افزایش فعالیت‌های فرهنگی یا جشنواره‌ها و وقایع مرسوم در ناحیه با گذر زمان - امکان تهیه و اجرای برنامه‌هایی به‌منظور آموزش زیست‌محیطی مدیران و جامعه محلی - فرصت ارتقای سطح فرهنگی ناحیه و تبادلات اجتماعی بین گردشگران و ساکنان بومی - فرصت کمک گردشگری به حفاظت از کالاهای فرهنگی - ایجاد و افزایش انگیزه برای مسافرت به ناحیه و اقامت چندروزه با تبلیغات مناسب - امکان بهره‌برداری از فرصت‌های گردشگری زمستانه - امکان افزایش کشت و تولید انواع گیاهان دارویی 	<ul style="list-style-type: none"> - خطر محرومیت بخش خصوصی و جامعه محلی از اعطای مجوز و وام‌های بلندمدت در زمینه گردشگری - خطر تبدیل اراضی زراعی و باغ‌ها به ویلاسازی و مسکونی تحت تأثیر توسعه گردشگری در ناحیه - خطر تخریب منابع طبیعی در نتیجه توسعه ساخت‌وسازهای مربوط به گردشگری - خطر رعایت‌نشدن اصول اکوتوریسم توسط گردشگران و آلودگی محیط - خطر تأثیر گردشگری در آسیب‌رسانی به گونه‌های گیاهی و جانوری ناحیه - خطر تأثیر گردشگری در افزایش آلودگی‌های زیست‌محیطی ناشی از پخش زباله و نشست فاضلاب - خطر تأثیر گردشگری در آسیب‌رسانی به مناظر زیبای روستایی - خطر تغییرات عمومی در سبک زندگی محلی تحت تأثیر ورود گردشگران به ناحیه - خطر زیادشدن تخلفات اجتماعی - خطر پذیرش گردشگر بیش از ظرفیت محیط - خطر تخریب جاذبه‌های تاریخی به دست گردشگران - خطر حفاری‌های غیرمجاز باندهای قاچاقچیان آثار تاریخی - خطر افزایش ترافیک در شبکه دسترسی به روستاهای ناحیه

با توجه به رتبه‌بندی عوامل جدول تحلیل سوات، مهم‌ترین نقاط قوت از نظر روستائیان، به‌ترتیب پراهمیت‌بودن، عوامل توجه ویژه جامعه محلی به حفاظت از محیط زیست منطقه؛ مخالفت جامعه محلی با فروش زمین به افراد غیربومی؛ اعتقاد جامعه محلی به حفظ و احیای آداب و رسوم سنتی و میزان اندک وقوع جرایم علیه مردم محلی و گردشگران، از نظر مسئولان و متخصصان، عوامل وجود جذابیت‌های گردشگری متنوع؛ وجود چشم‌اندازهای زیبا و منحصربه‌فرد؛ داشتن محیط آرام و بی‌سروصدا در مناطق اکوتوریستی و قدمت تاریخی منطقه و وجود بناهای تاریخی و از نظر گردشگران، عوامل اهمیت حفاظت از جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی منطقه برای گردشگران؛ توجه گردشگران به حفظ محیط زیست منطقه موردبازدید؛ وجود جذابیت‌های گردشگری متنوع و وجود چشم‌اندازهای زیبا و منحصربه‌فرد است. از مهم‌ترین نقاط ضعف از نظر روستائیان، به‌ترتیب پراهمیت‌بودن، عوامل نبود بازارچه‌های محلی در روستاها برای عرضه محصولات سنتی و صنایع دستی؛ نبود برنامه‌ای برای افزایش آگاهی زیست‌محیطی مردم محلی و گردشگران؛ کمبود تأسیسات و تجهیزات تفریحی و ورزشی و مهاجرت روستائیان در فصل سرد به علت کمبود امکانات رفاهی همچون نداشتن گاز، از نظر مسئولان و متخصصان، عوامل فصلی‌بودن گردشگری در منطقه؛ کیفیت نامناسب اسکان، غذا، حمل‌ونقل و سایر خدمات ارائه‌شده به گردشگران؛ نبود تبلیغات و اطلاع‌رسانی کافی درباره‌ی معرفی جاذبه‌های گردشگری منطقه و نبود مدیران گردشگری با دانش زیست‌محیطی و از نظر گردشگران، عوامل وضعیت نامناسب زیرساخت‌های محیطی و کالبدی؛ کمبود تأسیسات و تجهیزات تفریحی و ورزشی؛ کیفیت نامناسب اسکان، غذا، حمل‌ونقل و سایر خدمات ارائه‌شده به گردشگران؛ وضعیت نامناسب زیرساخت‌های جاده‌ای و ارتباطی و کمبود فضاهای اقامتی و بوم‌گردی است. از مهم‌ترین فرصت‌های شناسایی‌شده از نظر روستائیان، به‌ترتیب پراهمیت‌بودن، عوامل فرصت توجه ویژه جامعه محلی و مسئولان به برگزاری مراسم سنتی و مشارکت در آن‌ها؛ امکان تهیه و اجرای برنامه‌هایی به‌منظور آموزش زیست‌محیطی مدیران و جامعه محلی؛ فرصت ارتقای سطح فرهنگی منطقه و تبادل‌ات اجتماعی بین گردشگران و ساکنان بومی و فرصت کمک گردشگری به حفاظت از کالاهای فرهنگی در منطقه، از نظر مسئولان و متخصصان، عوامل امکان افزایش انگیزه بخش خصوصی و جامعه محلی به سرمایه‌گذاری در گردشگری منطقه؛ امکان افزایش اشتغال و درآمد جامعه محلی با ورود گردشگران به منطقه؛ فرصت توجه ویژه جامعه محلی و مسئولان به برگزاری مراسم سنتی و مشارکت

در آن‌ها؛ امکان تهیه و اجرای برنامه‌هایی به‌منظور آموزش زیست‌محیطی مدیران و جامعه محلی و فرصت وجود بناها و نواحی ارزشمند ثبت‌شده و حفاظت‌شده و از نظر گردشگران، عوامل ایجاد و افزایش انگیزه برای مسافرت به منطقه و اقامت چندروزه با تبلیغات مناسب، فرصت ارتقای سطح فرهنگی منطقه و تبادل‌ات اجتماعی بین گردشگران و ساکنان بومی و امکان بهره‌برداری مناسب از فرصت‌های گردشگری زمستانه است. از مهم‌ترین تهدیدهای شناسایی‌شده نیز، به‌ترتیب پراهمیت‌بودن، از نظر روستائیان، عوامل خطر محرومیت بخش خصوصی و جامعه محلی از اعطای مجوز و وام‌های بلندمدت در زمینه گردشگری؛ خطر تبدیل اراضی زراعی و باغ‌ها به ویلاسازی و مسکونی تحت تأثیر توسعه گردشگری در منطقه؛ خطر تأثیر گردشگری در آسیب‌رسانی به گونه‌های گیاهی و جانوری منطقه و خطر تأثیر گردشگری در افزایش آلودگی‌های زیست‌محیطی ناشی از پخش زباله و نشت فاضلاب و از نظر مسئولان و متخصصان، عوامل خطر رعایت‌نشدن اصول اکوتوریسم توسط گردشگران و آلودگی محیط؛ خطر تبدیل اراضی زراعی و باغ‌ها به ویلاسازی و مسکونی تحت تأثیر توسعه گردشگری در منطقه؛ خطر تغییرات عمومی در سبک زندگی محلی تحت تأثیر ورود گردشگران به منطقه و خطر تخریب جاذبه‌های تاریخی به دست گردشگران است.

تدوین سند راهبردی توسعه گردشگری روستایی مبتنی بر اکوتوریسم پایدار ناحیه کجور

با بررسی‌ها و مطالعات انجام‌شده و شناخت نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها، به‌منظور برنامه‌ریزی توسعه گردشگری روستایی مبتنی بر اکوتوریسم پایدار ناحیه کجور، ابتدا بیانیه چشم‌انداز و سپس، با تدوین اهداف، راهبردهای مناسب برای توسعه گردشگری ارائه می‌شود و در ادامه، سیاست‌های دستیابی به راهبردها و اهداف بررسی می‌شوند.

بیانیه چشم‌انداز

تدوین بیانیه چشم‌انداز در برنامه‌ریزی راهبردی ضروری است. براساس معتقد است: «چشم‌انداز توصیف روشن و فشرده‌ای است از سیمایی که منطقه در آینده و پس از به‌فعلیت درآمدن کلیه توان‌های بالقوه‌اش پیدا می‌کند» (گلکار، ۱۳۸۴). بیانیه چشم‌انداز توسعه گردشگری روستایی ناحیه کجور به شرح زیر است:

«ناحیه کجور، در افق سال ۱۴۱۰، ناحیه نمونه گردشگری است که دارای امکانات و زیرساخت‌های مناسب

روستایی و درعین حال ارتباطات اجتماعی و فرهنگی قوی
بین مردم محلی و گردشگران شده است.»

تدوین اهداف، راهبردها و سیاست‌ها

در این بخش، با توجه به بررسی شاخص‌های تحقیق، اهداف
و سپس روش دستیابی به اهداف، راهبردها و سیاست‌های مناسب در
خصوص توسعه گردشگری روستایی ناحیه کجور تدوین شده است.

بوده و در سطح منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای شناخته شده است. این
ناحیه، از نظر حفظ جاذبه‌ها و توجه به مسائل زیست محیطی
و رعایت اصول اکوتوریسم پایدار، در سطح بالایی قرار دارد،
تا جایی که آن را الگویی برای توسعه گردشگری در مناطق
روستایی دیگر می‌نامند. توسعه گردشگری در این ناحیه، با
مشارکت جامعه محلی و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی،
موجب رشد اقتصادی، اشتغال‌زایی و احیای سکونتگاه‌های

جدول ۵: تدوین اهداف، راهبردها و سیاست‌های توسعه گردشگری روستایی ناحیه کجور

هدف	راهبرد	سیاست
استفاده از جاذبه‌ها و قابلیت‌های گردشگری ناحیه	معرفی جاذبه‌ها و قابلیت‌های گردشگری ناحیه	شناسایی و توسعه جاذبه‌ها و امکانات برای رقابت با سایر مناطق.
		استفاده از روش‌های متنوع و نوین برای معرفی جاذبه‌های طبیعی، تاریخی، معماری، خصوصیات بارز فرهنگی و آداب و رسوم ناحیه.
		افزایش انگیزه برای مسافرت به منطقه و اقامت چندروزه با تبلیغات مناسب.
		بهره‌گیری از تورهای گردشگری.
استفاده از ظرفیت‌های طبیعی و اکولوژیک ناحیه کجور	استفاده از ظرفیت‌های طبیعی و اکولوژیک ناحیه کجور	بهره‌گیری از چشم‌اندازهای زیبا و منحصر به فرد در برنامه توسعه گردشگری.
		استفاده از فرصت‌های گردشگری زمستانه و کاستن تأثیرات منفی فصلی بودن گردشگری.
		بهره‌گیری از جاذبه سایت‌های تاریخی ناحیه برای بازدید گردشگران.
استفاده از ظرفیت‌های تاریخی و فرهنگی ناحیه کجور	استفاده از ظرفیت‌های تاریخی و فرهنگی ناحیه کجور	بهره‌گیری از اماکن، امازده‌ها و مراسم مذهبی در برنامه توسعه گردشگری.
		بهره‌گیری از جاذبه معماری بومی و کارگاه‌های تولید صنایع دستی.
		افزایش توجه دولت در تخصیص اعتبار و وام‌های بلندمدت به بخش خصوصی و جامعه محلی برای توسعه گردشگری روستایی از طریق سازمان‌های مربوطه.
بهره‌گیری از توجه دولت به توسعه گردشگری روستایی	بهره‌گیری از توجه دولت به توسعه گردشگری روستایی	آموزش روستاییان و تقویت نگرش آنان به سودآوری گردشگری و حل معضل بیکاری توسط گردشگری در درازمدت با برگزاری جلسات متعدد.
		پویایی اقتصاد روستایی از طریق گردشگری
		بهره‌گیری از نیروی کار بومی، تقویت انگیزه و افزایش تولید محلی در بخش کشاورزی، دام‌داری، کشت گیاهان دارویی و صنایع دستی.
		استفاده از حمایت‌های سازمان‌های مربوطه از گردشگری روستایی به منزله اولویتی برای جلوگیری از مهاجرت روستاییان از طریق ایجاد اشتغال.
توسعه روستایی بر پایه گردشگری	پویایی اقتصاد روستایی از طریق گردشگری	ایجاد تشکیلات برای تسهیل و تسریع اعطای مجوز طرح‌های گردشگری.
		تدوین ضوابط و مقررات به منظور جلوگیری از افزایش قیمت و بورس‌بازی زمین در روستاها و مناطق ناحیه
		توجه به ظرفیت محیط
تخمین تعداد گردشگران به منظور کاهش فشار به مکان‌ها و جاذبه‌ها و جلوگیری از تخریب آن‌ها.	توجه به ظرفیت محیط	تعیین حد مطلوب تراکم جمعیت در روستاها و مکان‌های گردشگری.
		تدوین ضوابط جدید برای حفظ آثار تاریخی و جلوگیری از حفاری‌های غیرمجاز باندهای قاچاقچیان آثار تاریخی.
		تدوین ضوابط و مقررات برای تسهیل و تسریع اعطای مجوز طرح‌های گردشگری.
		اعمال مدیریت محیط زیست، حفاظت و سامان‌دهی منابع طبیعی موجود.
حفظ میراث طبیعی و تاریخی - فرهنگی ناحیه	استفاده از توان تشکیلاتی، آموزش‌ها و قوانین و مقررات برای حفاظت از محیط زیست و جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی ناحیه	افزایش فعالیت‌های حفاظتی، به‌کارگیری نیروهای بومی و محلی و اهتمام بیشتر مدیران به حفاظت از جاذبه‌های طبیعی و تاریخی ناحیه.
		تدوین قوانین و مقررات برای جلوگیری از ورود و برخورد با گردشگرانی که به اصول اکوتوریسم و قوانین زیست محیطی بی‌توجه‌اند.
		تدوین مقررات و ضوابط جدید برای حفظ آثار تاریخی و جلوگیری از حفاری‌های غیرمجاز باندهای قاچاقچیان آثار تاریخی.

سیاست	راهبرد	هدف
بهره‌گیری از نهادها، قوانین و مقررات حمایتی به منظور ایجاد زیرساخت‌های بهداشتی، تفریحی و ورزشی در روستاها.	تنوع‌بخشی به امکانات، تجهیزات، خدمات و برنامه‌های گردشگری منطقه برای جذب گردشگران	توسعه امکانات و زیرساخت‌های مرتبط با گردشگری
بهبود و توسعه شرایط کالبدی و ایمن‌سازی راه‌های دسترسی به روستاها و جاذبه‌ها و ارتقای کیفیت راه‌های درون روستاها.		
سامان‌دهی خدمات حمل‌ونقل عمومی مناسب برای استفاده گردشگران و جامعه محلی به منظور جلوگیری از ترافیک منطقه و آلودگی هوا.		
فراهم آوردن امکانات و تسهیلات جذب گردشگر در روستاها اعم از امکانات اقامتی، بازارچه‌های محلی، غذاخوری، حمل‌ونقل و نظارت دقیق بر کیفیت خدمات و عملکرد آن‌ها.		
افزایش فعالیت‌های فرهنگی و مراسم سنتی و بومی در ناحیه.	ارتقای فرهنگ بومی ناحیه و جلوگیری از فراموشی آن و همچنین افزایش تعلق خاطر به روستاها	تقویت الگوهای اجتماعی و فرهنگی
افزایش ارتباطات اجتماعی و فرهنگی بین جامعه محلی و گردشگران از طریق فعالیت‌های مرتبط با گردشگری.		
تدوین سیاست‌هایی برای جلوگیری از ورود و تأثیر فرهنگ بیگانه در فرهنگ بومی و تأثیر آن در سبک زندگی محلی.		
افزایش همکاری‌های نظامی و امنیتی برای جلوگیری از بروز و افزایش تخلفات اجتماعی و سایر تخلفات در ناحیه.	تأمین امنیت جامعه محلی و گردشگران	
استفاده از مشارکت جامعه محلی در توسعه زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات گردشگری و کسب درآمد از این طریق.	بازنگری در نوع و چگونگی استفاده از مشارکت جامعه محلی و بخش خصوصی در گسترش و توسعه گردشگری	استفاده از مشارکت ذی‌نفعان
استفاده از مشارکت بخش خصوصی به منظور زمینه‌سازی و ایجاد فرصت‌های اشتغال و درآمد در زمینه‌هایی که جامعه محلی نمی‌تواند مشارکت یا سرمایه‌گذاری کنند.		

برنامه‌های اقدام

برای مسافرت به ناحیه کجور.

۳. تبلیغات گسترده از طریق رسانه‌ها، برای آشنایی بیشتر گردشگران با جاذبه‌های طبیعی و تاریخی، خصوصیات بارز فرهنگی، معماری و آداب و رسوم روستایی ناحیه کجور و شرکت فعالانه در جشنواره‌ها و سمینارها.

۴. ایجاد سایتی اینترنتی به منظور ارائه اطلاعات جامع در خصوص قابلیت‌های اکوتوریستی، معرفی روستاها و جاذبه‌های گردشگری، رزرو اقامتگاه‌های بوم‌گردی و معرفی تورهای گردشگری فعال در ناحیه کجور.

۵. اعلام زمان و مکان دقیق برگزاری جشنواره‌ها، مراسم و آیین سنتی و بومی در روستاهای مختلف از طریق نشریات و شبکه‌های اطلاع‌رسانی منطقه‌ای و ملی و برنامه‌ریزی تورهای گردشگری در مقاطع زمانی اعلام شده.

۶. حمایت از کارگاه‌های تولید صنایع دستی به منزله جاذبه‌های فرهنگی و عامل اشتغال‌زایی مهم در ناحیه با اعطای وام و مهیا کردن بازار فروش و عرضه این محصولات در سطح منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای.

۷. استقرار نگهبانان محیط از خود جامعه محلی و

پس از تدوین اهداف، راهبردها و سیاست‌ها، برنامه‌های اقدام به‌منظور توسعه گردشگری روستایی مبتنی بر اکوتوریسم پایدار در ناحیه کجور پیشنهاد می‌شود. این برنامه‌ها در دو بخش پیشنهاد می‌شوند. بخش اول در سطح کلان که در کل ناحیه تأثیرگذارند و بخش دوم در سطح خرد و روستاهای پایلوت پیشنهاد شده است. در هر دو بخش برنامه‌ها، شامل پیشنهادهای موضوعی و موضعی‌اند.

برنامه‌های پیشنهادی موضوعی در سطح کلان

برنامه‌های پیشنهادی موضوعی در سطح کلان ناظر به کل منطقه بوده و به شرح زیر است:

۱. تهیه برنامه جامع گردشگری ناحیه کجور به‌منظور شناسایی ظرفیت‌ها و امکانات طبیعی، فرهنگی و خدماتی و همچنین اولویت‌بندی نیازها و اقدام به‌موقع برای رفع سریع موانع توسعه گردشگری در ناحیه.

۲. برنامه‌ریزی تورهای طبیعت‌گردی، ورزشی مانند کوهنوردی و دوچرخه‌سواری و حتی زمینه‌سازی برای تورهای ورزشی زمستانه نظیر اسکی به‌منظور افزایش انگیزه

ناحیه کجور» با اهداف جلب مشارکت جامعه محلی و بخش خصوصی، برنامه‌ریزی و اطلاع‌رسانی برای برگزاری جشنواره‌ها و مراسم سنتی، هماهنگی با تورها و مؤسسات مسافرتی و گردشگری و نظارت مستمر بر تمامی فعالیت‌ها و حرکت‌های گردشگری.

۲. احداث کمپینگ‌های موقت و ارزان قیمت و سازگار با محیط زیست در مناطق اکوتوریستی.

۳. اصلاح، ایمن‌سازی و بهسازی مسیر دسترسی به روستاها و جاذبه‌های گردشگری منطقه با ترمیم آسفالت، نصب گاردریل، خط‌کشی مسیر و نصب علائم راهنمایی و رانندگی.

۴. ایجاد ایستگاه‌های حمل و نقل عمومی و اتوبوس‌های گردشگری برای سرویس‌دهی به گردشگران و جامعه محلی.

۵. استقرار کیوسک‌های پلیس امنیت گردشگری برای تأمین امنیت و جلوگیری از ورود افراد مزاحم و شرور.

۶. مشخص کردن پهنه‌هایی به منظور افزایش کشت و تولید گیاهان دارویی به منظور توسعه اقتصادی و برندسازی ناحیه کجور.

برنامه‌های پیشنهادی موضوعی در سطح خرد

در این بخش، برنامه‌های اقدام موضوعی در سطح خرد و روستاهای پایلوت پیشنهاد شده است که به شرح زیر است:

۱. رفع مشکل کمبود آب در روستاهای صالحان، شاه ناجر، حیرت و آستانکود به‌خصوص در تابستان با نصب منبع آب آشامیدنی در این روستاها.

۲. تدوین ضوابط به‌منظور رعایت حریم ساخت‌وساز در مجاورت جاذبه‌های تاریخی روستاها و تخریب بناهای ساخته‌شده در ضلع شمالی درخت چنار کهن در روستای کینج، ساختمان جدیدالتأسیس کنار بقعه سلطان محمد کیا در روستای صالحان و اصلاح جاده آسفالت‌شده‌ای که از ضلع غربی تپه آقله سی در روستای خاچک عبور می‌کند.

۳. تدابیر ویژه برای جمع‌آوری و مدیریت تولید و انباشت زباله و به‌کارگیری سیستم آب و فاضلاب متناسب با ظرفیت پیش‌بینی شده در روستاهای گردشگرپذیر.

۴. ایجاد دفاتر خدمات فناوری ارتباطات و اطلاعات روستایی^۱ (ICT) در روستاها و نصب دستگاه خودپرداز در این دفاتر برای ارائه خدمات الکترونیکی و بانکی به روستاییان و گردشگران.

۵. ایجاد مراکز بهداشتی و درمانی مناسب با حضور پزشک و داروخانه در روستاهای عالیدره، کینج، صالحان، کندلوس و نیمور.

تشکیل بسیج‌های نگهدارنده برای تقویت نظارت جوامع محلی بر حفظ و پایش جاذبه‌های طبیعی و تاریخی ناحیه کجور.

۸. برگزاری برنامه‌ها و دوره‌هایی به‌منظور آموزش زیست‌محیطی مدیران.

۹. آموزش‌های حفاظت زیست‌محیطی به گردشگران و مردم محلی از طریق حضور محیط‌بانان و فعالان زیست‌محیطی بین گردشگران و جامعه محلی، توزیع بروشور، نصب تابلو.

۱۰. اجرای برنامه‌های آموزشی و ترویجی به‌منظور تربیت راهنمایان محلی و افزایش آگاهی اجتماعات روستایی از پیامدهای توسعه صنعت گردشگری در محل و فراهم‌سازی بستر تعامل با گردشگران ورودی.

۱۱. تدوین طرح مطالعاتی ظرفیت‌شناسی و ظرفیت‌سنجی منابع طبیعی روستاهای مورد مطالعه و تعیین توان جمعیت‌پذیری آن‌ها.

۱۲. وجود سامانه‌ای دقیق برای ثبت گردشگران به‌منظور تدوین برنامه‌های محلی، ارزیابی کیفیت خدمات و کاهش آسیب‌های محیطی.

۱۳. تسریع و تسهیل اعطای مجوز و وام به روستاییان به‌منظور احیای خانه‌های قدیمی روستاها برای کاربری‌های اقامتی و توسعه بازارچه‌های محلی از طریق تمهیدات مؤسسه گردشگری روستایی ناحیه کجور.

۱۴. تدوین قوانین و مقررات ویژه با هدف استفاده بهینه از جاذبه‌ها و فرآورده‌های گردشگری و جلوگیری از تخریب، آلودگی و از بین رفتن این منابع.

۱۵. بهره‌گیری از مشارکت جامعه محلی در برنامه‌های توسعه بوم‌گردی نظیر تبدیل خانه‌های قدیمی به اقامتگاه‌های بوم‌گردی، راهنماهای بلد محلی، تولیدات صنایع دستی، پخت غذاهای محلی.

۱۶. برگزاری جلسات و نشست‌ها با حضور مسئولان محلی، دهیاران و ریش‌سفیدان روستاهای منطقه با هدف ترغیب جامعه محلی یا بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری و دعوت از سرمایه‌گذاران.

۱۷. گازرسانی به روستاهای ناحیه کجور.

۱۸. استقرار و تقویت دکل‌های مخابراتی اپراتورهای تلفن همراه به‌خصوص ایرانسل در موقعیت‌های مناسب.

۱۹. تعیین پهنه‌هایی با محدودیت ساخت‌وساز به‌منظور جلوگیری از تخریب چشم‌اندازهای روستایی.

برنامه‌های پیشنهادی موضوعی در سطح کلان

برنامه‌های پیشنهادی موضوعی در سطح کلان به شرح زیر است:

۱. ایجاد دفاتری به نام «مؤسسه گردشگری روستایی

1. Information and Communication Technology (ICT)

- برنامه‌های پیشنهادی موضعی در سطح خرد

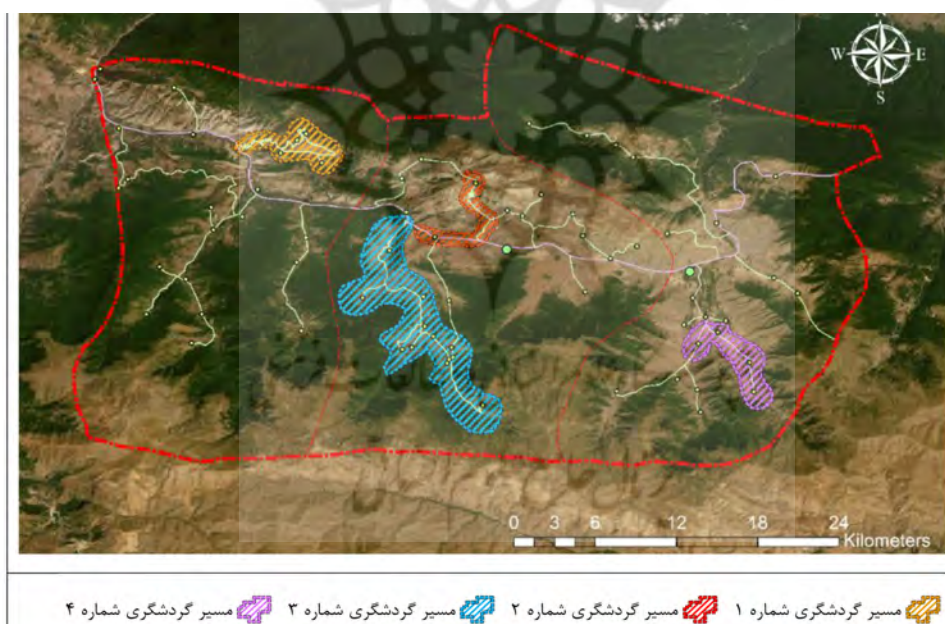
در این بخش نیز برنامه‌های اقدام موضعی در سطح خرد پیشنهاد شده که این برنامه‌ها به شرح زیر است:

۱. بهسازی مسیر درون روستاهای حسن آباد، نیچکوه، خاچک، حیرت، اتاقسرا و صالحان.
۲. ایجاد بازارچه‌های محلی روزانه و هفتگی صنایع دستی، گیاهان دارویی و سایر تولیدات روستایی، کشاورزی و همچنین غرفه‌های کالاهای فرهنگی در فصول ورود گردشگران در روستاهای عالیدره، حیرت، خاچک، صالحان، نیئل، نیچکوه، حسن آباد و کندلوس به منظور کسب درآمد.
۳. مهیا کردن مسیر دسترسی پیاده‌رو و دوچرخه‌رو از روستای نیمور تا دریاچه خضر نی با فراهم کردن امکانات اولیه رفاهی نظیر سرویس بهداشتی و نصب علائم در مسیر و وجود راهنماهای محلی برای هدایت گردشگران.
۴. ایجاد امکانات رفاهی شامل فروشگاه، نمازخانه، رستوران، سرویس بهداشتی، کیوسک راهنمای گردشگر

در روستاهای عالیدره، حیرت، کینج، نیچکوه، خاچک، صالحان، شاه‌ناجر، کندلوس، نیمور و حسن آباد. ۵. ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی تبدیلی در روستاهای عالیدره، حیرت، نیچکوه، اتاقسرا، کینج، خاچک و همچنین تقویت عملکرد اقامتگاه‌های موجود.

برنامه‌ریزی مسیرهای گردشگری پیشنهادی در ناحیه کجور

در برنامه‌ریزی مسیرهای گردشگری پیشنهادی، با توجه به وسعت ناحیه و محدودیت‌های تحقیق، اولویت برنامه‌ریزی با روستاهایی است که دارای ظرفیت جذب گردشگر و جاذبه‌های خاص گردشگری باشند. همچنین، به هم‌مسیری نسبی روستاهای اولویت‌دار نیز در انتخاب پهنه‌های گردشگری پیشنهادی توجه شده است. با توجه به موارد مطرح شده، چهار مسیر گردشگری در ناحیه کجور تعیین و، برای هریک از روستاهای این چهار مسیر، برنامه‌هایی پیشنهاد شده است.

نقشه ۳: مسیرهای گردشگری پیشنهادی ناحیه کجور

- مسیر گردشگری شماره ۱

این برنامه شامل اقامت یک الی دویروزه گردشگران و بازدید از روستاهای حیرت، عالیدره، گندیسکلا و لشکنار است. گردشگران، پس از طی مسیر و عبور از جاده‌ای با مناظر بسیار زیبا، به روستای حیرت مندی‌رس و گردشگران از جاذبه‌های این روستا مانند تپه باستانی قلعه حیرت دیدن

می‌کنند و چند ساعت را در کمپینگ پیش‌بینی شده در جنگل پرنس می‌گذرانند. می‌توان، با راه‌اندازی بازارچه‌ای محلی، محصولات اعم از نان و لبنیات محلی را به گردشگران عرضه کرد. برای راه‌اندازی مرکز راهنمای گردشگر و اقامتگاه بوم‌گردی تبدیلی نیز در این روستا برنامه‌ریزی شده است. با ورود به روستای عالیدره، گردشگران می‌توانند از بافت و

راهنمای محلی، از چشمه آب معدنی لاروگرو در روستای گندیسکلا و آستانه مبارکه امامزاده درویش در روستای لشکنار نیز دیدن کنند. بین دو روستای لشکنار و گندیسکلا مسیر ویژه دوچرخه‌رو پیش‌بینی شده تا گردشگران بتوانند مسافت بین این دو روستا را با دوچرخه طی کنند. امکانات رفاهی لازم نظیر سرویس بهداشتی، استراحتگاه، کیوسک راهنمای گردشگر برای اقامت چندساعته گردشگران در کمپینگ چشمه آب معدنی لاروگرو برنامه‌ریزی شده است.

مناظر زیبای روستا بازدید کنند و در روستا قدم بزنند. همچنین گردشگران می‌توانند از کارگاه‌های تولید صنایع دستی در این روستا، که شامل کارگاه سفالگری و خراطی است، دیدن کرده و صنایع دستی موردعلاقه خود را خریداری کنند. در روستای عالیدره، می‌توان برای راه‌اندازی اقامتگاه بوم‌گردی تبدیلی برنامه‌ریزی کرد تا امکان استراحت و اقامت گردشگران در این روستا فراهم شود. در مجاورت روستای عالیدره، روستاهای لشکنار و گندیسکلا، که در حدود ۳ کیلومتری هم قرار دارند، قرار گرفته‌اند. گردشگران می‌توانند، با کمک

نقشه ۴: برنامه‌های مسیر گردشگری پیشنهادی شماره ۱

منطقه و مناظر زیبای جنگلی اطراف آن بهره‌کافی را ببرند. همچنین، گردشگران می‌توانند از آستان مقدس امامزاده چهل‌تن، که در کوچه گلسار روستای آستانکروود واقع شده است، نیز دیدن کنند. ساختن کیوسک راهنمای گردشگر با حضور راهنماهای محلی در روستای آستانکروود پیشنهاد شده است. در ادامه، گردشگران به سمت روستای نیمور حرکت و شب را در این روستا سپری خواهند کرد. در مسیر روستای نیمور و در گردنه‌ها، پیش‌بینی ایجاد نظرگاه شده است تا گردشگران دقایقی از تماشای مناظر فوق‌العاده در ارتفاعات

مسیر گردشگری شماره ۲

این برنامه شامل اقامت یک الی دوازده روز گردشگران در ناحیه و بازدید از روستاهای آستانکروود و نیمور می‌شود. در روستای آستانکروود، گردشگران می‌توانند، در مجتمع تفریحی دیوچشمه که با امکاناتی نظیر کمپینگ، آلاچیق، سرویس بهداشتی و یک رستوران تجهیز می‌شود، چند ساعتی اقامت کنند. با بهبود کیفیت امکانات این مجتمع تفریحی و سامان‌دهی آن با کمک مردم محلی و بخش خصوصی، گردشگران می‌توانند از این جاذبه شناخته‌شده در

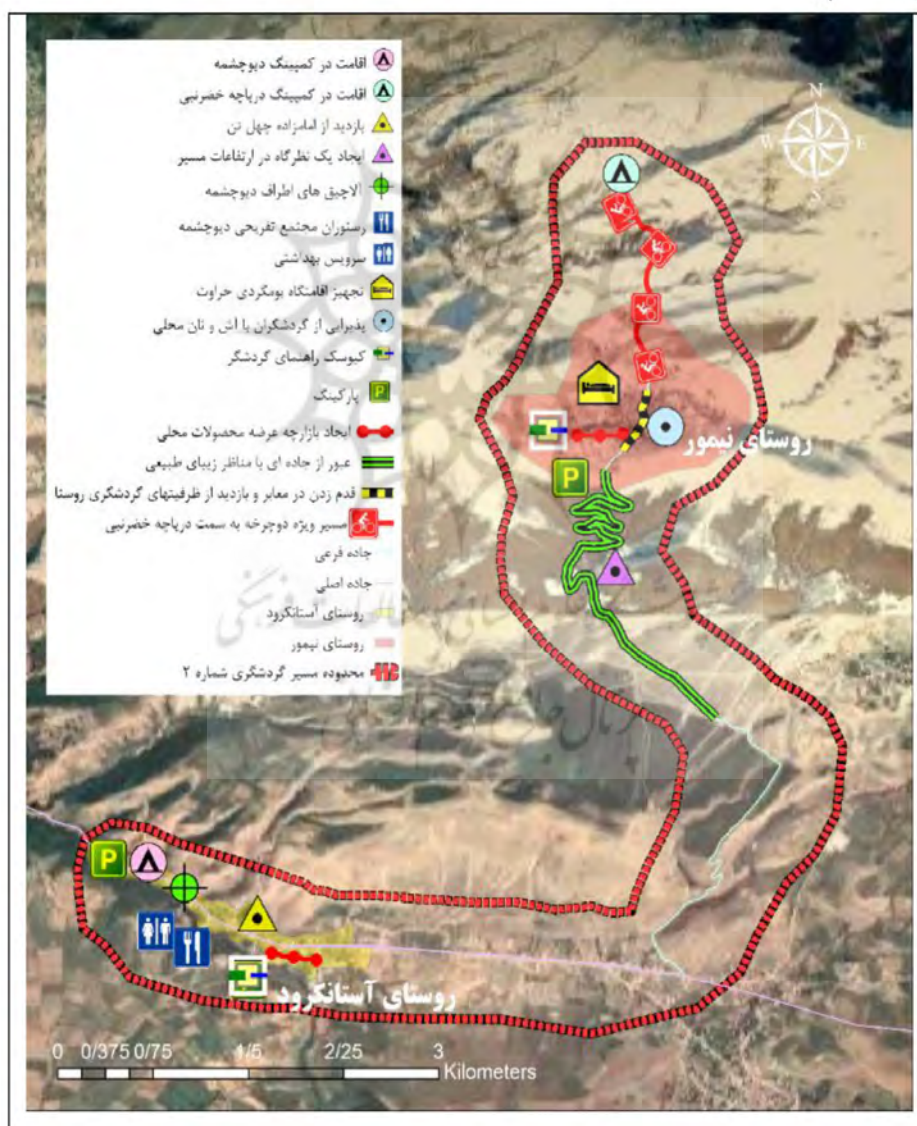

انجمن ملی گردشگری ایران

ساعت زمان می‌برد. باید از راهنماهای آموزش دیده محلی برای هدایت گردشگران به سمت این دریاچه استفاده شود. مسیر ویژه و مناسب پیاده‌رو و دوچرخه‌رو به سمت این دریاچه زیبا نیز پیش‌بینی شده است. همچنین، با قراردادن علائم راهنما در مسیر، دسترسی به این دریاچه می‌تواند برای طبیعت‌گردان و گردشگران تسهیل شود. در وسط جنگل و ۴۰ متر در بالای تپه، دریاچه بیضی‌شکلی به قطر ۱۵۰ متر دیده می‌شود. با فراهم کردن امکانات رفاهی و کمپینگ‌های موقت و سازگار با محیط زیست در نزدیکی دریاچه، گردشگران می‌توانند چند ساعتی را در کنار این دریاچه زیبا سپری کنند.

این مسیر لذت ببرند. با ورود به روستای نیمور، گردشگران فرصت مناسبی برای قدم‌زدن در معابر سنگ‌فرش شده روستا و دیدن معماری بومی و مناظر زیبای روستایی دارند. در وسط روستا چشمه‌ای قرار دارد که برای استفاده گردشگران سامان‌دهی شده است. برای ایجاد مرکز راهنمای گردشگر با حضور راهنمایان محلی، بازارچه عرضه محصولات محلی و همچنین مرکز بهداشتی درمانی نیز در روستای نیمور برنامه‌ریزی شده است. در ادامه، برای رفتن به دریاچه خضر نی، که از جاذبه‌های بی‌نظیر روستاست، باید گردشگران شب را در اقامتگاه بوم‌گردی حراوت سپری کنند؛ زیرا پیاده‌رفتن این دریاچه و برگشتن از آن ۶ الی ۸

نقشه ۵: برنامه‌های مسیر گردشگری پیشنهادی شماره ۲

می‌رسند. برای راه‌اندازی کمپینگ در نزدیکی آبشار اوپاچ به‌منظور اقامت گردشگران برنامه‌ریزی شده است. در روستای کندلوس، مجموعه فرهنگی کندلوس شامل رستوران، پارک، فروشگاه، موزه مردم‌شناسی، مهمانکده، سرویس بهداشتی و غیره مجموعه گردشگری برنامه‌ریزی شده، مکانی مناسب برای بازدید، استراحت و اقامت گردشگران به‌شمار می‌رود. گردشگران در ادامه می‌توانند از موزه گیاهان دارویی کندلوس، آرامگاه امامزاده فضل و فاضل در قسمت شرقی کندلوس و حمام تاریخی کندلوس نیز دیدن کنند و با قدم‌زدن در کوچه‌های پیچ‌درپیچ و سنگ‌فرش این روستا از دیدن خانه‌های قدیمی، که مطابق با الگوهای معماری بومی منطقه بازسازی شده‌اند، لذت ببرند. در ادامه، با پیش‌بینی مسیر ویژه دوچرخه‌رو، گردشگران به‌سمت روستای نیچکوه رهسپار می‌شوند. در روستای نیچکوه گردشگران می‌توانند از کارگاه‌های نمدمالی و صنایع دستی این روستا نظیر بافت جوراب‌های پشمی، چادرشب و جاجیم بازدید و خرید کنند. چشم‌انداز زیبای کوهستان و جنگل این روستا، با توجه به موقعیت کوهستانی، بسیار چشم‌نواز و دیدنی است. ایجاد اقامتگاه و استراحتگاه بوم‌گردی و مرکز راهنمای گردشگر نیز در این روستا پیش‌بینی شده است.

مسیر گردشگری شماره ۳

این برنامه شامل اقامت یک الی دوروزه گردشگران در ناحیه و بازدید از روستاهای کینج، اسلام‌آباد، اتاقسرا، زانوس، کندلوس و نیچکوه می‌شود. با ورود به روستای کینج، گردشگران می‌توانند، با قدم‌زدن در کوچه‌ها، از دیدن بناهای قدیمی و معماری بومی این روستا لذت ببرند. همچنین، وجود درختی قطور و قدیمی که هر بیننده‌ای را مهیوت می‌کند از جاذبه‌های گردشگری بی‌نظیر در این روستا و منطقه کجور است. گردشگران پس از بازدید از روستای کینج عازم روستای اسلام‌آباد خواهند شد. بین این دو روستا ایجاد مسیر ویژه دوچرخه‌رو پیش‌بینی شده است. در روستای اسلام‌آباد، گردشگران از اقامتگاه بوم‌گردی ماسو دیدن و ساعتی در فضای سنتی این اقامتگاه استراحت می‌کنند. همچنین، این اقامتگاه با انواع اغذیه و آش‌های محلی، نان و لبنیات محلی، چای و غیره از گردشگران و مهمانان خود پذیرایی می‌کند. سپس گردشگران با ورود به روستای اتاقسرا می‌توانند از مقبره درویش رستم و شهرآگیم ساسانی دیدن کنند و از چشم‌انداز زیبای منطقه در کنار این مقبره، که روی بلندی قرار گرفته، لذت ببرند. در ادامه مسیر، گردشگران به آبشار اوپاچ در غرب روستای زانوس

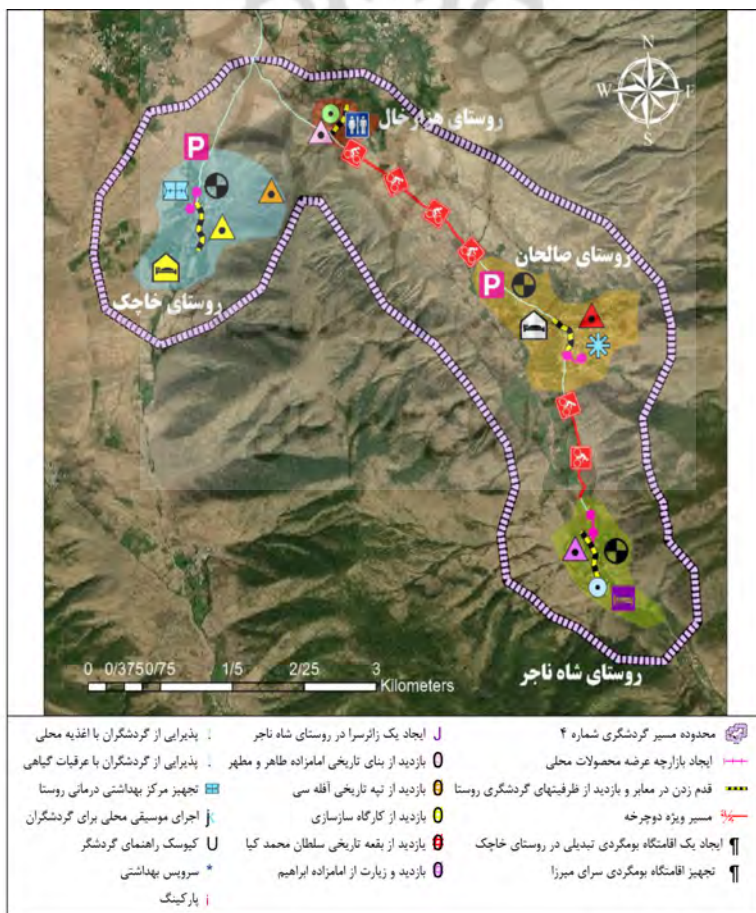
نقشه ۶: برنامه‌های مسیر گردشگری پیشنهادی شماره ۳

مسیر گردشگری شماره ۴

این برنامه شامل اقامت یک الی دوروزه گردشگران در ناحیه و بازدید از روستاهای خاجک، هزارخال، صالحان و شاه ناچر می‌شود. گردشگران، در آستانه ورود به روستای تاریخی خاجک، می‌توانند از تپه تاریخی آفله‌سی در شمال روستا و ضلع شرقی جاده ارتباطی، که در آن آثار یک کوره ذوب فلز مربوط به دوران اشکانی به دست آمده، دیدن کنند. وضعیت معابر درون روستا نیاز به رسیدگی و سامان‌دهی دارد و همچنین بخش قابل توجهی از بافت سنتی روستا در حال تخریب است و باید مرمت و نوسازی شود. در میدان اصلی این روستا، می‌توان بازارچه عرضه محصولات محلی و صنایع دستی راه‌اندازی کرد. گردشگران همچنین می‌توانند از کارگاه سازسازی آقای عباسی نیز در این روستا دیدن کنند. در مسیر روستای خاجک به سمت روستای صالحان، روستای کوچک هزارخال قرار دارد. در قسمت غربی این روستا و در حاشیه مسیر اصلی، بنای تاریخی امامزاده طاهر و مطهر واقع شده است. گردشگران با توقف در حاشیه مسیر می‌توانند از این بنای تاریخی

منحصربه‌فرد در منطقه دیدن کنند. به حفاظت و مرمت این بنای تاریخی باید بیشتر توجه شود. با ورود به روستای صالحان، گردشگران می‌توانند با قدم‌زدن در معابر از دیدن بافت و معماری بومی روستا لذت ببرند. همچنین، از بقعه تاریخی سلطان محمد کیا (دبیر صالحانی) در این روستا دیدن کنند. در این روستا، اقامتگاه بوم‌گردی سرای میرزا پذیرای اقامت و استراحت گردشگران است. برای راه‌اندازی بازار عرضه صنایع دستی و محصولات محلی نیز می‌تواند در حاشیه میدان اصلی روستا برنامه‌ریزی شود. گردشگران، پس از گذر از روستای صالحان و با طی مسیری کوتاه، به روستای شاه ناچر می‌رسند. در مسیر بین این دو روستا نیز، مسیر ویژه دوچرخه‌رو پیش‌بینی شده است. وجود بازارگاه امامزاده ابراهیم روستای شاه ناچر را به یکی از روستاهای با ظرفیت گردشگری مذهبی در منطقه تبدیل کرده است. هرساله جشنواره گلاب‌گیری گل محمدی نیز در مزرعه سلار روستای شاه ناچر برگزار می‌شود که می‌توان با اطلاع‌رسانی در زمان مقرر برای بازدید و شرکت در مراسم گلاب‌گیری گردشگران برنامه‌ریزی کرد.

نقشه ۷: برنامه‌های مسیر گردشگری پیشنهادی شماره ۴

نتیجه گیری

با توجه به مطالعات انجام شده و نتایج به دست آمده از ارزیابی شاخص‌های تحقیق و شناسایی و تحلیل نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در ناحیه کجور برای توسعه گردشگری روستایی مبتنی بر اکوتوریسم پایدار، می‌توان گفت این ناحیه، با وجود مناطق روستایی گسترده و ویژگی‌های تاریخی و قابلیت‌های اکوتوریستی خاص خود، ظرفیت ویژه‌ای برای توسعه گردشگری روستایی دارد. بر این اساس، به منظور استفاده از این ظرفیت‌ها و با رعایت محدودیت‌ها و ملاحظات زیست‌محیطی و تعیین شش هدف که عبارت‌اند از استفاده از جذابیت‌ها و قابلیت‌های گردشگری ناحیه، توسعه روستایی بر پایه گردشگری، حفظ میراث طبیعی و تاریخی - فرهنگی ناحیه، توسعه امکانات و زیرساخت‌های مرتبط با گردشگری، تقویت الگوهای اجتماعی و فرهنگی و استفاده از مشارکت ذی‌نفعان، راهبردهایی تدوین شدند تا گردشگری روستایی را با تکیه بر اکوتوریسم پایدار در ناحیه کجور توسعه دهند. از مهم‌ترین راهبردهای رسیدن به اهداف توسعه گردشگری در ناحیه کجور می‌توان به جاذبه‌ها و قابلیت‌های گردشگری، پویایی اقتصاد روستایی از طریق گردشگری، توجه به ظرفیت محیط، تنوع‌بخشی به امکانات، تجهیزات، خدمات و برنامه‌های گردشگری برای جذب گردشگران و ارتقای فرهنگ بومی و همچنین افزایش تعلق خاطر به روستاها اشاره کرد. در ادامه، برای هریک از راهبردها، سیاست‌های مناسب رسیدن به اهداف مذکور تدوین شد. سپس، برنامه‌ها و راهکارهای توسعه روستایی با استفاده از اکوتوریسم پایدار در دو سطح کل ناحیه و نقاط روستایی ارائه شد که از مهم‌ترین این راهکارها در سطح کل ناحیه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: تبلیغات گسترده از طریق رسانه‌ها و شرکت در جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها و سمینارها، حمایت از کارگاه‌های تولید صنایع دستی به منزله جاذبه فرهنگی و عامل اشتغال‌زایی مهم در ناحیه، آموزش‌های حفاظت زیست‌محیطی به گردشگران و مردم محلی، اجرای برنامه‌های آموزشی و ترویجی به منظور تربیت راهنمایان محلی و افزایش آگاهی اجتماعات روستایی از پیامدهای توسعه صنعت گردشگری، وجود سامانه دقیق برای ثبت گردشگران به منظور تدوین برنامه‌های محلی، ارزیابی کیفیت خدمات و کاهش آسیب‌های محیطی، استفاده از مشارکت جامعه محلی در برنامه‌های توسعه بوم‌گردی، گازرسانی به روستاهای ناحیه، استقرار و تقویت دکل‌های مخابراتی اپراتورهای تلفن همراه، اصلاح ایمن‌سازی و بهسازی مسیر دسترسی به روستاها و جاذبه‌های گردشگری

و مشخص کردن پهنه‌هایی به منظور افزایش کشت و تولید گیاهان دارویی با هدف توسعه اقتصادی و برندسازی ناحیه کجور. در سطح روستاها نیز، می‌توان به راهکارهایی همچون بهسازی مسیر درون روستاها، راه‌اندازی بازارچه‌های محلی روزانه و هفتگی صنایع دستی، گیاهان دارویی و سایر تولیدات روستایی، کشاورزی، ساختن مراکز بهداشتی، فراهم کردن امکانات رفاهی و اقامتی و زیرساخت‌های تفریحی و ورزشی اشاره کرد. در نهایت، چهار مسیر گردشگری نیز پیشنهاد شد که، برای هرکدام از روستاهای این مسیرها، برنامه‌هایی ارائه شد. در مجموع می‌توان گفت، با توجه به امکانات و محدودیت‌های ناحیه و رعایت اصول اکوتوریسم پایدار، اگر برنامه‌ریزی مناسبی برای توسعه گردشگری روستایی در ناحیه کجور در نظر گرفته شود، این ناحیه می‌تواند در آینده ناحیه نمونه گردشگری شناخته و از ظرفیت‌های بالقوه آن به خوبی استفاده شود. برای نیل به این هدف، استفاده از مشارکت جامعه محلی، حمایت مسئولان و سازمان‌های مرتبط با گردشگری روستایی ناحیه، بهبود امکانات محیطی و کالبدی و همچنین سرمایه‌گذاری بخش خصوصی ضروری است. با توجه به ظرفیت‌های اکوتوریستی ناحیه کجور، فعالیت‌های گسترده کشاورزی و دام‌پروری و چیرگی مناطق روستایی به مناطق شهری، این ناحیه می‌تواند توجه سایر پژوهشگران را نیز برای انجام پژوهش‌های آتی به خود جلب کند. از جمله موضوعاتی که در ادامه می‌تواند برای انجام پژوهش‌های آتی مدنظر پژوهشگران قرار گیرد ارزیابی توان اکولوژیک منطقه و مطالعات ظرفیت‌شناسی و ظرفیت‌سنجی منابع طبیعی روستاهای مورد مطالعه و تعیین توان جمعیت‌پذیری آنهاست. از طرفی، با توجه به ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی، توسعه گردشگری روستایی و اکوتوریسم در ناحیه کجور، در پژوهش‌های آتی می‌توان هریک از این ابعاد را جداگانه، دقیق‌تر و مفصل‌تر مطالعه کرد و با بررسی و ارزیابی هریک از این ابعاد، در کل یا قسمتی از ناحیه مورد مطالعه، برنامه‌ریزی‌های ریزبینانه‌تر و تخصصی‌تری انجام داد.

منابع

- ازکیا، مصطفی و کامور، نجمه (۱۳۹۲). توسعه پایدار گردشگری روستایی در روستای چاشم شهرستان مهدی شهر. مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، دوره ۵، شماره ۱۹، ص ۱۰۷-۱۲۲.
- اکبری زردخانه، سعید و بمانیان، محمدرضا (۱۳۸۷). اکوتوریسم روستایی و نقش آن در توسعه پایدار روستای کندوان. فصلنامه روستا و توسعه، شماره ۱، ص ۱۳۱-۱۵۰.

- Dorobantu, M. R., & Nistoreanu, P. (2012). Rural Tourism and Ecotourism - the Main Priorities in Sustainable Development Orientations of Rural Local Communities in Romania. *Economy Transdisciplinarity Cognition*. *Economy Transdisciplinarity Cognition*, XV, 259-266.
- Fennell, D. A., & Dowling, R. K. (2003). *Ecotourism Policy and Planning*. Wallingford: CABI Publishing.
- Gebhard, K., Meyer, M., & Roth, S. (2007). Criteria for Sustainable Tourism for the three Biosphere Reserves Aggtelek, Babia Góra and Šumava. *Ecological Tourism in Europe (ETE) and UNESCO*.
- Howie, F. (1996). Skills, Understanding and Knowledge for Sustainable Tourism. In G. Richards (ed.): *Tourism in Central and Eastern Europe: Educating for Quality*, ATLAS, Tilburg, 183-206.
- Irshad, H. (2010). *Rural Tourism-an Overview*. Canada: Government of Alberta.
- Khanra, S., Dhir, A., Kaur, P., & Mantymaki, M. (2021). "Bibliometric analysis and literature review of ecotourism: Toward sustainable development." *Tourism Management Perspectives*, 37, 100777.
- Lee, T. H., & Jan, F. H. (2019). "Can community-based tourism contribute to sustainable development? Evidence from residents' perceptions of the sustainability." *Tourism Management*, 70, 368-380.
- Lozano-Oyola, M., Blancas, F. J., González, M., & Caballero, R. (2012). Sustainable tourism indicators as planning tools in cultural destinations. *Ecological Indicators*, 18, 659-675.
- Manning, T. (1996). *What Tourism Managers Need to Know: A Practical Guide to the Development and Use of Indicators of Sustainable Tourism*. Madrid: World Tourism Organization (WTO) Publications.
- McCool, S. F., & Watson, A. E. (1994). Linking Tourism the Environmental, and Concepts of پیشوا، فرزانه و صنایعیان، هانیه (۱۳۹۴). بررسی تأثیرات اکوتوریسم بر توسعه پایدار روستایی. دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در عمران، معماری و شهرسازی. رضوانی، محمدرضا و مرادی، مهنوش (۱۳۹۱). امکان‌سنجی توسعه گردشگری با رویکرد سیستمی در روستاهای حاشیه کویر میقان اراک. فصلنامه اقتصاد و توسعه روستایی، دوره ۱، شماره ۲، ص ۱۵-۴۰.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و قادری، اسماعیل (۱۳۸۱). نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چهارچوب‌های نظریه‌ای). انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، دوره ۶، شماره ۲، ص ۲۳-۴۱.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و مهدوی، داوود (۱۳۸۵). راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT: دهستان لواسان کوچک. فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۱۰، شماره ۴۵، ص ۱-۳۰.
- سجاسی قیداری، حمدالله، رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و مهدوی، داوود (۱۳۹۵). توسعه پایدار کارآفرینی گردشگری با تأکید بر مناطق روستایی. تهران: سمت. گلکار، کورش (۱۳۸۴). چشم‌انداز شهر/ محله؛ پیشنهاد یک چهارچوب مفهومی برای صورت‌بندی بیانیه چشم‌انداز. نشریه هنرهای زیبا، دوره -، شماره ۲۴، ص ۲۵-۳۶.
- مهدوی، داوود، رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و سجاسی قیداری، حمدالله (۱۳۹۶). بنیان‌های نظری توسعه پایدار گردشگری. تهران: سمت. وثوقی، لیلا، خوش‌نمک، صادق و صدیقی، عبدالله (۱۳۹۶). ارزیابی ظرفیت‌های توسعه اکوتوریسم روستایی، مبتنی بر رویکرد بازاریابی سبز (مطالعه موردی: روستای قره‌سو استان خراسان رضوی). نشریه برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، دوره ۲، شماره ۸، ص ۴۶-۵۵.
- Buckley, R. (2012). Sustainable Tourism: Research and Reality. *Annals of Tourism Research*, 39(2), 528-546.
- Caalders, J. (2002). *Rural tourism development: a network perspective*. Wageningen University and Research.
- Degang, W., & Xiaoting, H. (2006). Coincidence and Upgrade: A Typical Case Study of Rural Ecotourism Development. *Chinese Journal of Population Resources and Environment*, 4(1), 45-53.

- Schianetz, K., Kavanagh, L., & Lockington, D. (2007). Concepts and Tools for Comprehensive Sustainability Assessments for Tourism Destinations: A Comparative Review. *Journal of Sustainability Tourism*, 15(4), 369-389.
- Shaw, G., & Williams, A. (1994). *Critical issue in tourism: A Geographical Perspective*. Oxford: Blackwe.
- Sindiga, I. (1999). *Alternative Tourism and Sustainable Development in Kenya*. *Journal of Sustainable Tourism*, 7(2), 108-127.
- Swarbrooke, J. (1996). Towards the Development of Sustainable Rural Tourism in Eastern Europe. In G. Richards (ed.): *Tourism in Central and Eastern Europe: Educating for Quality*. ATLAS, Tilburg, 137-163.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*. Wallingford: CAB International.
- Wall, G., & Mathieson, M. (2006). *Tourism: Change, Impacts and Opportunities*. Harlow: Pearson Education Limited.
- Wang, L., & Yotsumoto, Y. (2019). Conflict in tourism development in rural China. *Tourism Management*, 70, 188-200.
- Xiang, C., & Yin, L. (2020). Study on the rural ecotourism resource evaluation system. *Environmental Technology & Innovation*, 20, 101131.
- Sustainability: Setting the Stage. Gen. Tech. Rep. INNNT-GTR-323, Ogden, UT: USDA, Forest Service, Intermountain Research Station.
- Miller, G. (2001). The development of indicators for sustainable tourism: results of a Delphi survey of tourism researchers. *Tourism Management*, 22(4), 351-362.
- Muller, D. K., Hall, C. M., & Keen, D. (2004). Second Home Tourism Impact, Planning and Management. *Tourism, mobility and second homes: Between elite landscape and common ground*, 15-32.
- Munt, I. (1998). *Tourism and Sustainability: New Tourism in the Third World*. London: Routledge.
- Murphy, P. E. Price, G. G. (1994). Tourism and Sustainable Development. *Global Tourism*, 3, 167-193
- Okech, R., Haghiri, M., & George, B. P. (2012). Rural tourism as a sustainable development alternative: An analysis with special reference to Luanda, Kenya. *CULTUR-Revista de Cultura e Turismo*, 6(3), 36-54.
- Risteski, M., Kocevski, J., & Arnaudov, K. (2012). Spatial planning and sustainable tourism as basis for developing competitive tourist destinations. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 44, 375-386.